

# **ТЕТРАДКА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА 12. КЛАС**

**ОТГОВОРИ НА ЗАДАЧИТЕ  
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК**



## Тема № 1

### Прилагане на лексикалната норма в речевата практика

**1. Примерен отговор:** Фалшифицирането; смесването; за; известно с названието; поема; става; прави; доброто име; от; значителна; износ; причината; химическа; изследване; взема; розотърговците; намесва; прераства; на; неговото опазване; в.

**2.** А – престижната; Б – номиниран; В – посветено; Г – духовността.

**3.** А – указаното; Б – недоимък; В – неизличим; Г – практически; Д – отзова; Е – припича.

**4.** А – изпитвам (съчувствие); Б – струпване; В – постави началото (на един нов проект).

**5.** коприната; браилските; Тристранния пакт; недоразумение; заговор; покръстването; консерватори; пионерската; религиозни; междуособици.

Повечето лексикални грешки са в резултат на паронимия.

**6.** Анастасия Димитрова се ражда **в** бедно семейство на 12 април 1815 г. в Плевен. Баща ѝ Димитър е ковач, а майка ѝ Цвета – **служиня** в къщата на врачанския епископ. Тогава образованието било **привилегия на** по-богатата **прослойка** от обществото, но това не **пречи** семейството на Анастасия **да бъде любознателно**.

Малката Анастасия е **забелязана** от майката на епископа – Евгения, която е учителка по гръцки. Тя толкова се сближава **с** момичето, че решава да **изрази** любовта си по най-чистия възможен начин – като го образува. Така Анастасия е изпратена в Калоферския девически манастир, където прекарва четири години **в** учене **на** граматика, аритметика, история и география.

През 1839 г., когато се завръща в Плевен, разбира, че **покровителката** ѝ е **починала**. Мъката бързо **става** двигател **на** нещо **смислено** – младата жена решава да **почете** паметта на Евгения, като открива първото девическо училище, в което **предлага** на момичетата онова, което самата тя е получила като дете. Това се случва с **подкрепата** на епископа, който дарява книги и ученически **пособия**, както и **безусловната** си подкрепа.

Часовете протичат **на** принципа на взаимнообучението – по-големите момичета обучават по-малките, а занятията се провеждат **в** църквата „Свети Николай“. Така Анастасия **става** първата учителка **в** българската история. Преди нея тази **възможност/привилегия** са **имали** само мъже.

Тя **полага** основите на съвременното образование у нас и извоюва **мястото** на жените в българската просвета. Нейните ученички продължават делото ѝ и след като завършват своето обучение, се връщат по родните си места и също откриват **светски** девически училища. По този начин **изграждат** национална мрежа, **мотивирана** от жаждата **за** знания.

**7.** Б – Този човек, когото уважавах, се оказа толкова подъл и така ми падна в очите!

Г – Иди да се оплачеш на арменския поп!

Д – Не мога да се справя си децата си и направо съм вдигнал ръце от тях.

**8.** А – Не е хубаво да лепиш етикети на хората само въз основа на повърхностни впечатления.; Б – Нека това, което ти се случи, да ти е като обица на ухото; В – Законът е категоричен в това отношение и съм с вързани ръце; Г – Нейната усмивка винаги успява да стопи леда помежду ни; Д – С тези обещания той само им хвърля прах в очите; Тази инвестиция, която не бях предвидил, сериозно ми бръкна в джоба.

9. А – (невероятно) удоволствие; Б – излязоха (от залата); В – хора с увреждания; Г – да ползвам отпуск.

10. А – общувам; Б – шега; В – начин на живот; Г – неуспешен; Д – събитие; Е – тенденцията, насоката.

11. **Примерен отговор:** Чуждиците в българския език.

12. Ковач на нови думи, Чистача.

13. Приписвани – преписвани; пародира – парадира.

14. Втората – пародира.

15. гърбосложен, унесница, богатата, себеспомням, дървосад, ръкостисници, безвъзврат, ластовичокрили, устодопреници, сърцесладки, нижел, душетровна.

Употребата им е уместна, защото служат за пародиране именно на прекомерното старание в езика ни да има само домашни думи, известно като „пуризм“. С тях се постига хумористичен ефект.

Тема № 2  
Анализ и редактиране на стилистични грешки

1. А.

2. А.

3. В.

**4. Примерен отговор:** Допускат грешки и високообразовани личности – учители, писатели, журналисти. Причина за поява на стилистични грешки може да бъде „престараването“ на автора в подсъзнателния му стремеж да осигури правилна рецепция на речевото съобщение: грешки от хиперкоректност като тавтологиите; плеоназъм, породен от желание да се акцентира върху определена част от съобщението; брахилогии, допуснати, за да се избегне „неблагозвучно“ повторение.

**5. Примерен отговор:** Плеоназъм – многословие; брахилогия – съкращаване.

6. Текст.

**7. Примерен отговор:** „Аз ще *обясня*, за да стане *по-ясно*“ (редактиране чрез заместване); „Аз ще *поясня*“ (редактиране чрез съкращаване).

8. Текст.

**9. Примерен отговор:** А) комични; Б) журналистите; В) емоционално.

**10. Примерен отговор:** Стилистичният ефект на повторението у Крум Велков е свързан с алюзията, създадена чрез двусмислената употреба на отделни думи.

**11. Примерен отговор:** Повторенията влизат в синонимно-антонимни отношения в композицията на епиграмата.

12. Текст.

**13. Примерен отговор:** А) съкращаване; Б) добавяне, разместване; В) разместване; Г) добавяне, разместване.

**14. Примерен отговор:** Любовта е едно от най-силните и едновременно забъркани (необясними, загадъчни) чувства, които един човек може да изпита. Влюбиш ли се в някой (някого), ти (му се отдаваш) се отдаваш на него и минаваш в едно опиянено състояние (изпадаш в състояние на опиянение) заради този човек (от чувствата си). Но любовта може да бъде колкото омайваща, толкова и мъчителна. Произведенията (стихотворенията) „Аз искам да те помня все така“ на Димчо Дебелянов и „Колко си хубава“ на Христо Фотев показват два погледа (две гледни точки/две позиции) върху (за) любовта и раздялата, като показват (разкриват) контраста (разликите) между любовта като близост и страст и обречената любов.

**15. Примерни отговори:**

1. В текстовете на Елин Пелин и Йордан Йовков страданието е представено като **неизменна** част от ежедневието на хората;
2. Йовков пише за Добруджа, където земята е **по-плодородна** от тази в западния край, откъдето е Елин Пелин.
3. Чрез **диалога** на двамата герои се внушава тяхната искрена вяра.
4. Съдбата е **несправедлива** към това чистосърдечно същество.
5. В модернизма се търси познание за **вътрешния свят** на човека.
6. Ирина искаше да е различна и да не бъде **впримчена** от стереотипите за жените в провинциалния град.
7. **На Иван** му е неудобно.
8. Използвах няколко **техники/начина** за редактиране на съчинението си.
9. Композицията на разказа разкрива **психологическото израстване** на героя.
10. Самодивите в българския фолклор **живеят** свободно из горите.

## Тема № 3

### Работа с различни по стил и по жанр текстове с обща тема/с един и същ предмет на общуване

- 1. Примерен отговор:** Преяждането с храна.
- 2. Примерен отговор:** Текст 1 – хранителни разстройства, храненето, преяждане, наднормено тегло, затлъстяване; Текст 2 – състезанието по надяждане, бургери, гигантски зальци, наденички, търбуха.
- 3.** Текст 1 – научен/научнопопулярен; Текст 2 – художествен
- 4. Примерен отговор:** Текст 1 си служи с понятия от областта на медицината: хиперфагия, диагноза, хранително разстройство, базови физиологични нужди и др., и дава специализирана информация за този медицински проблем. Служи си с неутрална лексика, с изречения, които разгръщат причинно-следствени връзки, със засилена употреба на причастни форми: подценявано, включено, прието и др. Текст 2 привидно говори с езика на науката, като проследява в детайли физиологичните процеси при храненето, но това е търсен художествен ефект. Употребата на терминологична лексика: хранопровод, лигавица, хематоми и др., придава натурализъм на повествованието и е част от действената и психологическата характеристика на героинята. Използвани са предимно кратки изречения, с които се проследяват поредица от действия и които имат „ударен“ ефект върху читателя. Търси се ефектът на шока, на отблъскващото и плашещото.
- 5. Примерен отговор:** Тема: Хиперфагията като психично разстройство. Подтеми: Включването на хиперфагията в каталога на заболяванията; Психогенната основа на хиперфагията; Причини за проявата на хиперфагията; Възрастов профил на проблема.
- 6. Примерен отговор:** Хиперфагията – безконтролното преяждане – едно от сериозните хранителни разстройства – това разстройство – безконтролното преяждане – временна диагностична категория – хиперфагията – този проблем – болестта.
- 7. Примерен отговор:** Тема: Състезание по надяждане. Подтеми: Подготовката на героинята за състезанието; Участието в състезанието.
- 8. Примерен отговор:** Реалистично риалити – състезанието по надяждане – то – тренировъчен процес – контролно – нормално състезание – втория етап от подготовката – друга методика – тонус и спортна форма.
- 9.** Текст 1 – информативна; Текст 2 – естетическа.
- 10. Примерен отговор:** Челюсти, гърло и хранопровод, лигавицата, хематоми, трахеята. С тях се деестетизира образът на героинята, натурализмът е търсен ефект. Цели се шокиране на читателя, преекспонира се технологията, самият процес на „състезателно ядене“ за сметка на поглед във вътрешния свят на героинята.
- 11. Примерен отговор:** С описанието на цялото поведение на героинята в Текст 2 се внушава, че тя всъщност се самонаказва, прилага върху себе си онова, което в психиатрията е наречено „орален садизъм“ (Текст 1).
- 12.** „Почти нищо от количествата, които консумирах, не ми доставяше наслада, особено когато не дъвчех. Тъпчех се като гъска и се гърчех като гъсеница, но удоволствието от храната е, което те кара да прекаляваш с нея, а когато няма удоволствие, а болка, искаш само болката, т.е. храната, да свърши“; „Противното има удивителната способност да привлича, и ето че дългите години в периферията на погнусата сега ми се отплащаха“.

# **ТЕТРАДКА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА 12. КЛАС**

**ОТГОВОРИ НА ЗАДАЧИТЕ  
ПО ЛИТЕРАТУРА**



## Тема № 1

„Аз искам да те помня все така“, Димчо Дебелянов

### 1. Примерен отговор:

- Творчеството му не предизвиква дебати в литературните среди;
- Най-интимният и нежен български поет;
- Мотивът за спомена при него присъства много разпознаваемо;
- Говори за любовта просто и сърдечно и др.

**2. Примерен отговор:** За Дебелянов споменът е лишен от литературност, той присъства като истинско преживяване, споделено с читателите, въздействащ е, защото е автентичен, а не художествен образ.

**3. Примерен отговор:** Силата на любовта не е в думите, а в мълчанието, с което тя „говори“ повече. Дебелянов в своите елегии е пестелив на любовни излияния, но въпреки това чувството е силно и неподправено. „Просто и сърдечно“ е израз на душевна чистота и естественост.

**4. Примерен отговор:** тръпнещите на хълма дървеса; пламналата ръка на любимата.

**5. Примерен отговор:** Композиционната рамка внушава един затворен кръг, в който лирическият Аз търси, но не намира изход. Тя подсилва усещането за безнадеждност и обреченост. Извежда мотива за спомена на по-високо равнище след всичко, което двамата усещат и си казват на раздяла.

**6. Примерен отговор:** Любовта в елегията „Аз искам да те помня все така“ е лишена от остър драматизъм и конфликтност, тя е по-скоро успокоено-примирена, приела своето невъзможно осъществяване. Тя е споделена и изстрадана от двамата. Няма пламенна страст, но има много ефирна нежност, болка и светла тъга.

**7. Примерен отговор:** Мечтаната, копнежна, но неосъществена любов, която остава следа – спомен независимо дали е като уханье, или като спомен от докосване/топлина.

**8. Самостоятелен отговор.**

**9. Примерен отговор:** скръбен лик; градът [...] тръпне в мътен дим; взор прощален; в буря скършен знак; пролетта [...] недосънуван сън; мрежата на „прилепите в мрака“; поглед в тъмнината впила.

**10. Примерен отговор:** Съдбата и смъртта.

**11. Примерен отговор:** Безсилна, немощна, безпомощна, унила, бездомна.

**12. Примерен отговор:** Това са думи на любимата, наречена Морна, които лирическият Аз цитира. Затова и следващият стих започва с тире, т.е. има вписан диалог между двамата, като нейните думи са цитирани от лирическият Аз, не са изречени в този момент; може би са част от писмо до него.

**13. Примерен отговор:** Изразът „в буря скършен знак“ е метафоричен, изразява крехкостта на девойката (знакът е ниска и неустойчива растителност), нейната невъзможност да оцелее в застигналата я буря (в реалността това е туберкулозата, от която умира младата жена).

Пролетта символизира силата на живота, обновяването, което за двамата герои ще остане „недосънуван сън“, т.е. неосъществен общ път.



**14. Примерен отговор:** Думите на лирическият Аз „и ти при мене ще се върнеш пак“ разкриват неговата вяра в тази „отвъдност“ на общуването чрез подхранването на вечно живия спомен за любимия човек; усещането за самота/изоставеност се изживява с дълбока тъга, но без излишна драма.

**15. Примерен отговор:** Градът – представен като далечно пространство (не само в прекия смисъл); нощта, мракът – територия на злите, разрушителни сили, асоцииращи се със смъртта; мрежите – синоним на капан, в който човекът е уловен.

**16. Примерен отговор:** В стихотворението на В. Пасков идеята за край не е толкова трагична и безнадеждна – животът прелива отвсякъде: котката, заекът, жабата, топлото димящо сено. Внушава се идеята, че животът продължава въпреки разделите и загубите. „Страха за теб, смъртта и всичко“ са просто „шепа прах“, т.е. нещо преходно, което не може да обезсили живота и да унищожи любовта.

**17. Примерен отговор:** Изповедният тон, обръщането на лирическият Аз към любимата; образът на смъртта; въвличането на природния свят в човешкия и др.

**18. Отговор съобразно личното усещане и преценка.**

## Тема № 2

### „Колко си хубава!“, Христо Фотев

**1. Примерен отговор:** Ново световъзприятие – „възторжен витализъм“; „устременост към прекрасната същност на света“; развива изразителните свойства на словото; различна композиция на стиховете; музикалност на стиха чрез вариативни повторения; лейтмотивно развитие на идеите.

**2. Примерен отговор:** Музикалност на стиха чрез вариативни повторения.

**3. Примерен отговор:** Музикалност на поетическата фраза.

**4. Примерен отговор:** Стихова организация (бял стих); повторения; анафори, епифори, синтактичен паралелизъм, които създават поетически ритъм и др.

**5. Кръгова композиция.**

**6. Примерен отговор:** Прилича на молитвата по екстазната си реторика; различава се по това, че е отправена към земно същество, към жена, която дори не е светица, а обикновена, земна и несвършена и тъкмо затова – „истинска“.

**7. Примерен отговор:** Конкретното е свързано с посвещението на определена жена в живота на поета; универсалното – в естетизирания образ на Жената, която събира в себе си образите на всички жени от библейски времена до днес (неслучайна е близостта с „Песен на песните“).

**8. Примерен отговор:** „не прекалявай, моля те, с цигарите“ и т.н.

**9. Примерен отговор:** Невъзможната любов (макар и по различни причини).

**10. Примерен отговор:** Да се обича, без човек да се щади; доверието в любовта; да се обича без подозрения и ревност; в любовта човек непрекъснато да се изненадва, да открива другия; свободата в любовта.

**11. Примерен отговор:** „Хубава“ тук е обобщаващ епитет, който изразява както възхищението от физическата красота и изящество на любимата, така и нейната вътрешна озареност, светлината, която излъчва, душевната ѝ същност. От друга страна, красотата е в очите на гледащия: жената е хубава, защото я гледат влюбени очи, а влюбеният човек вижда красиво.

**12. Примерен отговор:** Детинското изумление е онова чисто и жадно за света детско любопитство, най-ценното, което си струва да бъде запазено през годините на зрелия човешки живот. Лирическият Аз копнее за тези неподправени детски възприятия, които всеки ден откриват нещо ново и са способни да се учудват.

**13. Примерен отговор:** За лирическият Аз е важна свободата в любовта, защото „непритежаването“ е най-големия дар, който любовта носи, само когато е свободен, човек може да изживее пълноценно любовта. Тази свобода той е готов да даде и на любимата си. Как искам да те задържа завинаги.

Да те обичам винаги –  
завинаги.

И колко ми е невъзможно... Колко си  
ти пясъчна... И моля те, не казвай ми,  
че искаш да ме задържиш завинаги,  
да ме обичаш винаги,

завинаги.

**14. Примерен отговор:** Тя е истинска, защото е осезаема, съществуваща, чрез нея лирическият Аз се усеща по-жив; тя одухотворява всяко нещо около себе си; има ръце, нозе коси, очи, които са „хубави“. Прави така, че влюбеният да иска да бъде по-добър човек.

**15. Примерен отговор:** Възхищение, стигащо до екстаз; молба, настойтелност; душевна щедрост; ненаситност на любовния копнеж; безусловна любов.

**16. Примерен отговор:** В композицията – раздвижен словоред, неорганизирани в класически строфи стихове; композиционна рамка; темата е същата – любовта; образите също – лирическият Аз и неговата любима, извор на вдъхновение и преклонение; мотивът за преобразяващата сила на женската красота/хубост. В лексикално отношение прави впечатление повтарянето на епитета „хубава“, както при Фотев. Има смесване на лексикални средства от различни стилове: космос, магнезиево чудо, ментов хлад, геометрия, ъгъл, словоред. Те са поставени в необичаен за тях контекст, което е характерно за стила на този поет. Залага се и на недоизказването, замълчаването, което е значещо. Анафори, синтактичен паралелизъм, метафори са други използвани изразни средства.

**17. Примерен отговор:** „След някакво отиване до космоса / и до косите ни“; „някакво приплъзване на планината / по гръбнака“; „и те целувам право по умората“ и др.

**17.** Индивидуална задача.

Тема № 3  
„Посвещение“, Петя Дубарова

**1. Примерен отговор:** Усеща се дефицит на търсени заглавия; издателският бранш не се стреми да задоволява интереса на читателите; епохата е просмукана от клишета; усеща се монотонност и духовна запуснатост; времето има сложен емоционален и социален образ.

**2. Примерен отговор:** Поезията на П. Дубарова е антиконформистична; не робува на клишета; тя е цветна – в разрез с преобладаващата тогава литература; одухотворена е.

**3. Самостоятелен отговор.**

**4. Примерен отговор:** 1) Посвещение – да посветиш на някое произведение; 2) Посвещение – да се посветиш на нещо, да му отдадеш цялото си внимание; 3) Посвещение/посвещаване – инициация; ритуал на преход от едно житейско състояние към друго, придобиване на друг статут в общността; съзряване.

Първото значение не е заявено пряко чрез епиграф, но другите две се долавят в контекста на творбата.

**5. Примерен отговор:** По отношение на стиховата организация – астротичност; открояват се две основни смислови части; антитезисно изграждане/смислови противопоставяния: мрак – светлина, нощ – ден, луна – слънце, страх – смелост, и т.н.

**6. Примерен отговор:** Тя е романтична, мечтателна, влюбена, готова да се пребори със страховете си, да се променя, да излезе от тясното пространство на дома и да тръгне по широкия път с любимия човек. Той е нейният вдъхновител, млад, но опитен, носи с гордост белезите на своите грешки и пропадания; с красива, но различна външност; свободолюбив/див, нежен и способен на пълно отдаване в любовта, смел.

**7. Примерен отговор:** Мотивът за подкрепящата и даваща сила женска ръка.

**8. Примерен отговор:** Бледата ръка се асоциира още със слабост, с живот в затворено пространство, с неопитност; смуглата красота на момчето му придава екзотика, различност; асоциира се и с горещ темперамент, със страст. Две противоположности, които се привличат.

**9. Примерен отговор:** Таванът е най-горното помещение в една сграда, най-близо до звездите; близо и до птиците и техния полет; има романтична окраска.

**10. Примерен отговор:** Тази „непринадлежност“ е знак за свобода, необвързаност със стереотипите, неподвластност на чужда воля, израз на намерилия себе си човек, който няма нужда да бъде покровителстван и направляван, а прави своите избори сам.

**11. Примерен отговор:** Страховете са част от процеса на израстване; в стихотворението нощта и тъмнината са и психологически територии на страха, свързан с желанието да поемеш по своя път, изпълнен с неизвестност. „Противоотровата“ е любовта, намирането на цялост чрез единението с любимия човек.

**12. Примерен отговор:** Паралелът тук може да се види много ясно. Както луната грее с отразената от слънцето светлина, така и лирическата героиня намира в своя любим извор на живот. Девојката също „нараства“, преминава през различни фази, за да се „изпълни“ чрез любовта. Тя се променя, трансформира се от плаха девојка в смела обичаща жена.

**13. Примерен отговор:** Преизказните форми се свързват с миналото на любимия, когато лирическата героиня не е била част от неговия живот. Нейното настоящето е изразено с форми за сегашно време, а общият живот на двамата, който е визуализиран – с форми за бъдеще време. По този начин глаголните времена очертават пътя от отделните битиета към сливането им във времето, което е пред тях, защото са млади.

**14. Примерен отговор:** Път – и като опит, и като движение в пространството.

**15. Примерен отговор:** Морето е част от романтичната образност в стихотворението, но и символ на широкия свят, на порива към приключения и откривателства, на далечния път, а в по-общ план – на живота въобще с неговите бурни или спокойни води.

**16.** Изразяване на собствено мнение.

**17. Примерен отговор:** Нощ, път, луна.

**18. Примерен отговор:** Лирическият герой се е посветил на това да я създава всеки път, да ѝ осигури вечност. Тя е неговата муза, богиня, вълшебница, одухотворена; жрица, обичана жена, олицетворение на съвършенството.

**19. Примерен отговор:** Жаждата като състояние на духа.

**20.** Индивидуална работа.

## Тема № 4

### Междутекстови връзки в раздела „Любовта“

**1. Примерен отговор:** И в „Аз искам да те помня все така“, и в „Посвещение“ любовта е деликатна и нежна, в нея няма чувственост и страст, присъщи на физическото привличане; доминира духовното, а не плътското.

**2. Примерен отговор:** В „Колко си хубава!“ жената е обект на обожествяване и преклонение, поставена е на пиедестал, докато в „Посвещение“ любимият е земен, той е равностоен партньор на девойката в общия им житейски път.

**3. Примерен отговор:** В „Посвещение“ свободата е основна характеристика на любимото момче – „див“, „подвластен на никого“. Това го прави различен, магнетичен и достоен за любовта на лирическата героиня. В „Колко си хубава!“ лирическият герой, от позицията на своята зрялост и опит, споделя, че не е възможно човек да задържи някого „завинаги“, че човек е роден, за да бъде свободен, че всичко е временно и нетрайно, но точно в това се крие магията на любовта.

**4. Примерен отговор:** Нощта, мракът/тъмнината, ръката на девойката. В „Аз искам да те помня все така“ тези образи са издържани в естетиката на символизма, очертават картината на един заплашителен и враждебен свят, в който човекът е жертва. В „Посвещение“ тези образи са въведени, за да открият антитезисно двете състояния на лирическата героиня: преди и след срещата с любимото момче. По този начин се утвърждава преобразяващата сила на любовта.

**5. Примерен отговор:** Общ мотив – използващата се/невъзможната заедност в любовта.

**Прилика:** И в двете творби невъзможността не е въпрос на несподеленост на чувствата.

**Разлика:** В „Колко си хубава!“ причината е в самата неуловима същност на жената, в невъзможността да бъде притежавана; в „Аз искам да те помня все така“ причината са външни обстоятелства, самата съдба, на която героите не могат да противопоставят.

**6. Примерен отговор:** При Дебелянов градът е олицетворението на самотата и отчуждението; мътният дим, в който той тъне, подобно на мъглата при Смирненски, е метафора за безпътицата и безнадеждността, за изгубването на човека в неговата неуютност. Тази образност е в съзвучие с жанровите характеристики на творбата – елегия. При Петя Дубарова градът не е анонимен, а е „добрия Бургас“. Той излъчва нещо свое и уютно, обещава празничност – „ще пеem“, казва лирическата героиня. Жанровите особености на стихотворението – изповед на младо влюбено момиче, акцентират на ведрото, оптимистичното, жизнеутвърждаващото.

**7. Примерен отговор:** В „Колко си хубава!“ красотата е екстазно изживяване, лирическият герой изброява различни части от тялото на любимата, за да утвърди отново и отново нейната красота – и в цялост, и в детайли.

В „Посвещение“ външната красота не е водеща. Тя е съвсем лаконично загатната с израза „смугло красив“, а всичко останало са личностни характеристики, които изграждат образа на човек, привлекателен повече с вътрешното си богатство и излъчване.

**8. Примерен отговор:** В откъса от Дебеляновата елегия лирическият герой говори на любимата си с примирение и скрита тъга. Той акцентира на спомена, който ще остане у

него след нежеланата, но неизбежна раздяла. Два от трите епитета съдържат представката *без-* – знак за отнемане и лишение.

В откъса от стихотворението на Христо Фотев лирическият герой едновременно и моли, и съветва любимата си, затова и преобладават глаголните форми, които противопоставят различни състояния: не разрушавай – прощавай ми; не прекалявай, не ме изгубвай – откривай ме, изпълвай ме. Този реторичен подход внушава крехката граница между тъмната и светлата страна на любовта.

**9. Примерен отговор:** В сравнение с откъсите от „Посвещение“ и „Колко си хубава!“, при Дебелянов вярата е сломена, лирическият герой е обезверен. Той се чувства неспособен да противостои на съдбата, която сякаш вече е предрешила изхода. В „Посвещение“, точно обратното, младата лирическа героиня е изпълнена с животворна енергия и оптимизъм, самото слънце с неговата благодат е въввлечено в представата ѝ за щастливото утре, което очаква нея и любимото момче. В „Колко си хубава!“ вярата е артикулирана като заклинание към любимата и като необходимо условие тя да се издигне над незнанието и наивността/глупостта. Вярата в любовта на този, който е способен да види жената по такъв начин, ще я държи високо, над обикновеното и делничното.

**10. Собствен текст.**

Тема № 5  
„Спасова могила“, Елин Пелин

**1. Примерен отговор:** „Йовков предпочита лъкатушния ход на повествованието, усложнения строеж, забавения ритъм и съответно с това си подбира и началото.“ / „Елин Пелин още от първата дума дава такъв начален тласък на разказа, който да му осигури праволинеен ход, прост и ясен строеж, бърз ритъм.“

Вазов „направлява“ възприятията на читателя, неговата оценка е осезаема. / Елин Пелин е „скрит“ зад героите си, не се натрапва на читателя, не обяснява.

**2. Примерен отговор:** Винаги в основата му е някаква случка, която започва без предисловия – само с няколко начални щриха, необходими, за да ориентират читателя в мястото на действие, обстановката и героите, след което се развива лаконично и стремително, неусложнено, ритмично и води до развързката.

**3. Примерен отговор:** Авторът е скрит зад героите, не се изявява като морален съдник. Това е предимство, а не недостатък, защото показва доверие в способността на читателя да направи своя оценка на събитията и героите.

**4. Примерен отговор:** Болно момченце е заведено от дядо си на Спасова могила, за да бъде чудодейно изцелено, но умира навръх празника.

**5. Примерен отговор:** Спасова – кръстена на празника Св. Спас, или Възнесение Господне, когато Бог се е възкачил на небето след Възкресението; внушава спасение, святост, връзка с божественото, подсилва народните вярвания, че някои места са чудодейни, спасителни.

Могила – възвишение, където някога е имало селище, но и надгробно място. В разказа се свързва най-вече с второто значение.

**6. Примерен отговор:** Фабула, която проследява съдбата на болното момченце Монката; една сюжетна линия, двама основни герои и др.

**7. Примерен отговор:** Диалогът придвижва действието напред, прави речева характеристика на героите, показва ценностите, върху които е изграден техният свят.

**8. Примерен отговор:** Социалното е само загатнато, в основата стоят човешките болки и страдания, които не са само физически, но и душевни. Усещат се любовта към човека, състраданието към неговите земни мъки, неспособността да се намери лек за цялото болно човечество. Финалът на разказа е изграден така, че да не обвинява, да не произнася присъди над обществото, а да „приюти“ човека в една надземна, вселенска любов, която е за всички.

**9. Примерен отговор:** В разказа вяра и суеверие се преплитат – те са отзвук на вековни традиции, в които християнство и народни вярвания са се проникнали взаимно. Също така са израз на едно по-примитивно съзнание, което се усеща много по-органично свързано с природата, отколкото с цивилизацията, уповава се на висши сили в своя живот и от тях чака спасение. Не на последно място, е и алтернатива на науката (медицината), която остава недостъпна за по-бедните слоеве от обществото.



**10. Примерен отговор:** Изкачването по стръмната могила с внучето на гръб поражда асоциации с изкачването на Христос по хълма Голгота с кръста върху раменете си. Това е Пътят на скръбта, на болката – Via Dolorosa. Това е знак за мъченичество.

**11. Примерен отговор:** Нощта символизира тъмните сили, смъртта. Тя е олицетворена, красива, но коварна, дебнеща за своите жертви. Диханието ѝ е „въздържано“ така, както се притаява хищник, преди да скочи върху жертвата си. Внушава властта ѝ върху всичко наоколо, подсилва предчувствието за нещо трагично, което ще се случи.

**12. Примерен отговор:** Дядо Захари, от позицията на много преживял човек, обобщава своите наблюдения върху света. Болестта според него засяга не само физическото здраве на човека, но и душата му. Душевната развала дори е по-отблъскваща – „гнила“ душа, както я нарича старият човек. Много често външният вид е измамен, човек може да се подведе по него и да не разбере, че същината на човека не е здрава. Думите на героя имат и по-широк смисъл. Това всеобщо боледуване има и социални измерения – войни, бедност, неравенство. Нравствените измерения пък са свързани с човешките пороци, с неспособността на хората да живеят като братя, да се обичат един друг. Духовните измерения на болестта са в липсата на истински духовен живот. Всичко това е актуално и в наши дни.

**13. Примерен отговор:** Повторение на местоимението „всички“; говоренето „с дълбока увереност“; категоричното „който вярва, ще се спаси“.

**14. Индивидуален отговор.**

**15. Примерен отговор:** Елин Пелин е майстор на одухотворения пейзаж. Тези сравнения придават пластичност и образност на природната картина. Окото, мечката, призраците създават и допълнително усещане за тревожност, която витае в пространството.

**16. Примерен отговор:** Чудото се свързва смислово с вярата и надеждата. От самото поемане по пътя към могилата до самия край на ритуала героите виждат и усещат чудото във всичко, което ги заобикаля, очакват го. Контекстът, в който се употребяват тези думи, е свързан с усещанията, възприятията, сиянието, думите и усмивката – все неща, които извисяват човека над делничното страдание, над болестите и отчаянието. Фактът, че Монката умира с усмивка на уста, е художествена реабилитация на житейската несправедливост. Чудото е в лекотата, с която човек може да премине в отвъдното, и това носи известна утеха.

**17. Самостоятелен отговор.**

**18. Примерен отговор:** Мотивът за болестта, мотивът за упованието в Божията сила.

**19. Примерен отговор:** Селяните имат вяра, но част от тях не вярват на свещеника. Той паразитира върху човешката болка, възползва се и материално от нея. Има пороци – гневи се, тшеславен е, пие, манипулира селяните, съди ги, кълне ги, плаши ги с Бога, вместо да ги утеши.

**20. Примерен отговор:** Конфликтът е мирогледен. Младите не са склонни да понасят попските обвинения, основани на примитивизъм и религиозно тесногърдие; те са склонни да се доверят на учителя, който вижда корените на проблема от позицията на учен човек. Попът има корисни мотиви да не иска промяна – за него смъртта се е превърнала в източник на облаги. А начинът, по който общува със селяните, няма нищо общо с

кротостта, смирението, любовта и солидарността, които трябва да излъчва един Божи служител.

## Тема № 6 „Молитва“, Атанас Далчев

**1. Примерен отговор:** Далчев заявява нов начин на писане в поезията – отказ от отвлечеността на символизма и преоткриване на света, който трябва да се познае, докосне, усети. Символистите са устремени към един друг, идеален свят, който обаче е непостижим, докато Далчев обръща погледа си към земното.

**2. Примерен отговор:** Отношението на Далчев към писането на поезия като тип изкуство проличава в разговора за „трамвая“ като дума от речника на всекидневието. Поетът представя света чрез художествени образи, които носят конкретното, характерното; негов източник са непосредствено наблюдаваните явления от живота. Както отбелязва Димитър Аврамов в своето изследване, под „общите фрази и големите, но празни думи“ Далчев има предвид изкуственото красноречие, маниерността, езиковото позьорство и театралност (Д. Аврамов, „Мирогледно-естетически аспекти“, в: „Атанас Далчев: Критически прочити“. С., 2000 г.).

**3. Примерен отговор:** Двадесетте години на миналия век се отличават с всеобщо усещане за криза в изкуството и търсене на нови начала, разнопосочни естетически идеи. Символизмът със своята абстрактност е обявен за отживелица, всеобщо е завръщането към действителността. След творческите експерименти на експресионизма следва преоткриването на предметния свят (Далчев и кръгът „Стрелец“, човешката сетивност – Е. Багряна).

**4. Текст.**

**5. Примерен отговор:** Различна е позицията на героя на Далчев в съпоставка с религиозния човек: героят на Далчев не се стреми към сливане с божественото, а търси земното, приближаването до обикновения човек. Формалната структура на молитвата също е нарушена. Остава желанието да се освободи „от лъжовните прегради, маски и готови думи, скриващи озарената от Божието благословение проста реалност“ (Михаил Неделчев<sup>1</sup>, „Молитвите на устните горят“. Образи на религиозното у Атанас Далчев – отрицания и осъществявания“); Лирическа изповед.

**6. Примерен отговор:** 1) Тежестта на знанието: „защото, голяма мъдрост – голямо страдание, и който трупа познание, трупа тъга“ (Еклесиаст 1:18).

2) Сърдечният жест на любов и помощ към ближния.

3) Чистотата на детето. Христос заявява: „Оставете децата да дохождат при Мене и не им пречете, защото на такива е царството Божие“ (Лука 18:16).

4) Търсене на видимите в света следи от Бога, за които говори Мирча Елиаде в „Сакралното и профанното“ и ги открива сред нищите духом.

**7. Примерен отговор:** „Блаженството на нищия духом“ е идеал на поета за човешкото съществуване. Нищите духом са смирените, откритите и непосредствени хора, които не са виновни за злото в света – „невинното дете“ и „просека“.

**8. Проект.**

**9. Примерен отговор:** Чрез способността на общува със света чрез чистото и непосредствено възприятие на детето, което трябва да преоткрие у себе си; да се върне към изконни ценности.

---

<sup>1</sup> Неделчев, Михаил. Литературноисторическата реконструкция. С., 2011.

**10. Примерен отговор:** Отвеждат към жанра на молитвата. Изразяват надеждата на лирическият Аз да промени безсмисленото си съществуване, но този, който може да осъществи промяната, е самият той, а не сила извън него.

**11. Примерен отговор:** Носталгията по изгубения рай (Елиаде) на човешкото единство, на простотата, предхождаща съвременната цивилизация, когато човешкият живот не е белязан от безсмислието, а е изпълнен с прост, но и значим смисъл.

**12. Примерен отговор:** Отчуждение от другите и от Бога.

**13. Примерен отговор:** „Простотата в лириката на Далчев се оценява не като примитивност на съзнанието, а като непосредствено знание – прозорливо и дълбоко, защото е придобито с любов“ (Дора Колева, „Атанас Далчев – поетът философ“, Пловдив, 2014 г.). Тя включва неподправеното съществуване на „естествения човек“ по Русо.

**14. Текст.**

**15. Текст.**

**16. Примерен отговор:** Вярва в смисъла на споделено човешко битие, в живот, изпълнен с доброта и съпричастност към другия.

**17. Примерен отговор:** С есетата на Гео Милев „Фрагментът“ и „Небето“ в българската културна традиция се появява нов тип писане – фрагментарното писане, основано на потока на съзнанието, асоциацията, което провокира читателя да се превърне в съавтор. „Фрагментарната словесност е и отношение към света, накъсано от бързия ритъм на живота... Фрагментарното писане е удобна форма и инструмент за отхвърляне на съществуващи ценности“ (Весела Ганева, „Съвременни комуникационни стратегии в романа на Дженифър Игън „Жестокото присъствие на времето“).

**18. Примерен отговор:** Фрагментарното писане следва идеята за незавършеност и отвореност на текста, характеризира се със сентенционност, смяна на гледните точки. Размислите на автора не се разгръщат, но се визуализират, изразните средства се минимализират. Фокусът на текста е към читателя, който трябва да го „допише“. Фрагментарното писане е вид интелектуална игра.

**19. Текст.**

Тема № 7  
„Вяра“, Никола Вапцаров

1. **Примерен отговор:** Новаторството и авангардните тенденции в поезията на Вапцаров остават неразбрани.
2. **Примерен отговор:** Новото естетическо съзнание на творците е свързано със стремеж към скъсване с традицията, провокация и експериментаторство (Гео Милев); предметната поезия на Атанас Далчев реабилитацията на сетивното и всекидневното. Далчев очертава посоката към авангардната промяна на 40-те години.
3. **Примерен отговор:** Вапцаров е поет на индустриалната епоха, на тревожното военно време, в стиховете му отзвучава грохотът на епохата: „война“ и „глад са ключови екзистенциални понятия. Реалността нахлува в художествения свят: машини, стомана, бетонни комини. Вътрешният свят на лирическият Аз проектира поетическите варианти на света затвор: „яки въжа“, „стоманена каска-небе“, лирическият сюжет се движи в посока на мечтата за новия свят. Темата за погубената младост.
4. **Примерен отговор:** Връзката между машината и човека обозначава духа на новото време, представя възможностите на човека да овладява своето време и бъдеще.
5. **Примерен отговор:** Обявява се против установените естетически практики. Лирическият Аз се сблъсква с бруталната военна действителност, но лирическият глас открива своето място сред противоречията на времето.
6. **Примерен отговор:** Епическо, лирическо, драматическо, реторическо начало; текстът разказва за изпитанията на човека, но преобладава лирическа изповед, в центъра на която застава лирическият Аз.
7. **Примерен отговор:** Надарен с творческа сила; човек с тайни способности, носител на висши знания; изключителност.
8. **Примерен отговор:** Диалогът носи вътрешния драматизъм на лирическият субект, едновременно външен и исторически; истината на Аза, ние, своите срещу чуждите, които са заплаха за прогреса и вярата на Аза.
9. **Примерен отговор:**

*теза (с живота сме в разпра) ⇔ антитеза (но ти не разбирай, / че мразя живота)*

10. **Примерен отговор:** Три варианта на живота: за Живота (с главна буква като върховната ценност), за животът „с грубите лапи челични“ (с който се бори лирическият говорител) и за живота, „по-хубав, живота по-мъдър“ (мечтата).
11. **Примерен отговор:** Старият мотив за изпитанието на вярата – човекът се изправя срещу смъртта, за да осъзнае колко обича живота.
12. **Примерен отговор:** Вапцаров следва евангелския постулат, че вярата преобразява духовно целия ни живот, тя расте у нас подобно на малкото зърно и за нея няма нищо невъзможно. Без нея са немислими любовта (към живота) и надеждата (за бъдещето), вярата е основна екзистенциална ценност.
13. **Примерен отговор:** Активна личност, ситуиран в напрежението между „днес“ и „утре“, в света на борбата между доброто и злото. Потискан от живота „с грубите лапи челични“, но обърнат към сияйното „утре“, вярващ в съзидателната сила на идеите.
14. **Примерен отговор:** Тези, които искат да го екзекутират, шурмуват с куршуми – злодеите, които са свързани с насилието и злото – сили, противостоящи на любовта към живота.

**15. Примерен отговор:** Зад фигурата на лирическият Аз застава самият автор, който ангажира пряко читателя си („ти“) в един необичаен диалог. Вапцаров изгражда илюзията, че животът е станал част от изкуството, а на свой ред изкуството може да твори свят; човешкото е проекция на определена социална общност.

**16. Примерен отговор:** Поетът в лицето на лирическият говорител започва разговор за мястото си в света и отношението си с живота (амфибрахий), но се оказва въввлечен в спор същността на този живот. Изповедността на амфибрахия се заменя от хорей в петата строфа. Подобен случай имаме и в седмата строфа – интензитетът на чувството се променя в зависимост от напрежението на аргументите, ритъмът с акцентувано начало – хорей – г рабва изведнъж вниманието на читателя. Стихът е разкъсан на две интонационни вълни, за да се стигне до финалната поанта.

**17. Примерен отговор:** Първата част на стихотворението налага идеята, че животът е висша ценност сам по себе си. Втората част го обвързва с друга екзистенциална ценност, вярата.

**18. Примерен отговор:** Събира в емоционална градация двете теми на творбата – вярата и живота. „На езикова и смислова основа големият поет е събрал разноликите и противоположни сили на епохата в гърдите на човека, постигайки непознато дотогава взаимно проникване между човешката телесност, човешката духовност и околния свят... Творбата започва от границата, силова и пространствена, на техническите възможности на своето време, от взривните ракети, и като минава с рязък преход през пшеничното зърно и рева на пантерата, връща се заключително на извода, че епохата, открила *взривните* ракети, няма *бронебойни* патрони за духа на човека борец“ (Никола Георгиев, „Моторни песни“ и съвременната литературна мисъл“).

**19. Примерен отговор:** Емоционална приповдигнатост в бленуването на мечтания свят, който е толкова съвършен, че може да бъде само мечта, сън („Сън“). Антипод на „живота с грубите лапи челични“ – характеризира се със свобода, с творческия труд на духовно освободения човек, възстановена е изгубената връзка с природата.

**20. Текст.**

## Тема № 8

### Междутекстови връзки в раздела „Вярата и надеждата“

**1. Примерен отговор:** Общи мотиви: за рано изгубените първичност и виталност; неизживяната младост; но и връщането към простотата на съществуването като алтернатива.

**2. Примерен отговор:** Докато у Дебелянов и Вапцаров поривите и мечтите на лирическите герои търпят крушение при сблъсъка си със света, лирическият герой на Далчев открива, че книжното познание не може да замести истинския живот, а го затваря в капана на безнадеждното съществуване. Модерният човек живее с усещането за нарушената връзка между него и света поради социални и психологически мотиви (конflikта между идеал и действителност, отчуждението между човека и света). Поетите търсят алтернатива – борбата за промяна на социалния ред или връщането към универсалните ценности на автентичното битие (Далчев), но в основата на техните идеи неизменно стоят вярата и надеждата на екзистенциални ценности.

**3. Примерен отговор:** Първото десетилетие на ХХ век: динамични процеси в социалното, политическото и икономическото развитие на новата българска държава, но свързани и с разочарование и социален критицизъм. Човекът, оставен на сам на себе си сред безразличието на социалните институции, намира опора в изконните ценности на вярата, надеждата и съпреживяването на чуждата болка.

20-те години на ХХ век: криза на ценностите след Първата световна война, възход на масовите идеологии. Новата предметна поезика на Далчев е насочена срещу преодоляването на предшестващата традиция в лицето на символизма, представя един свят на самота и отчуждение на човека, изгубен сред вещите, но и преоткрива простотата на съществуването на естествения човек.

Край на 30-те и началото на 40-те години на ХХ век – „машинната епоха“ на жесток военен конфликт. Хуманистичните ценности в „стоманната епоха“ са под заплаха, но човекът във Вапцаровата поезия живее с предчувствието за новото, за един по-добър свят, който ще бъде извоюван чрез борбата на социално угнетените.

**4. Примерен отговор:** Далчев – изгубената връзка между хората, самотата и отчуждението; Вапцаров – в силите, заплахата срещу прогреса, вярата и надеждата у човека.

**5. Текст.**

**6. Примерен отговор:** Духовна чистота и непосредственост, способност да се удивляват на чудесата в света.

**7. Примерен отговор:** Дядо Захари вярва безрезервно в Божията промисъл, с което се свързва и символиката на името му – „Бог помни“ (от староевр. *zekaquah*). Предава своята дълбока вяра на малкия Монка, която за детето е опора в страданието му. Дядо Захари носи Бог в душата си, за разлика от „робите“ на земното в стихотворението на Кирил Христов, за които религиозното чувство е само формален ритуал, а не истинско общуване с Бога.

**8. Примерен отговор:** Тази характеристика може да отнесем към лирическия герой на Далчев – в диалога с Бога той всъщност търси истината за себе си и очертава пътя за промяна на безполезното си съществуване.

**9. Примерен отговор:** Представата за света на лирическият герой на Траянов – и изобщо на символизма – е свързана с усещане за обреченост и предопределеност, горчивото съзнание за неизживян живот и примирение пред съдбата. Настоящото чертае една безрадостна перспектива, изпълнено с пустота, въздушните кули на мечтите са съкрушени. Лирическият герой на социалния поет Вапцаров притежава несъкрусима вяра, за разлика от този на Траянов, тя му дава воля за живот и основание за борба за различен свят. Позицията му е категорична, чувството е бодро, изпълнен е с енергия и решителност.

**10. Собствен текст.**



## Тема № 9

### „Ветрената мелница“, Елин Пелин

**1. Примерен отговор:** Постоянното и системно наблюдение на живота, на действителността в нейните детайли, в нейните конкретни форми, в резултат на което се натрупва богат сетивен материал, за да се изгради типичен, индивидуален и неповторим художествен образ.

**2. Примерен отговор:** В случая Елин Пелин тръгва от повод в настоящето, то извиква у него детския спомен за бащата и неговата ветрена мелница – „паметник на сухата година“, и в резултат се ражда идеята за бъдещата творба, в която се проектират минало и настояще.

**3. Примерен отговор:** Основно място в структурата на разказа заема сюжетът, разказът трябва да бъде цялостен и завършен, с хармонично единство на отделните композиционни елементи. Както отбелязва критикът Симеон Янев, събитието доминира, то съдържа идеята и я налага. Финалът е и развръзка на разказа, важен сюжетен елемент.

**4. Примерен отговор:** След романа на Сервантес вятърната мелница се превръща в универсален символ на победата на духа над ограниченията на всекидневното и баналното. Мелницата се извисява над селото, като свързва, но и разделя земния и небесния свят. Наречена е „велико творение“, за да се оразличи от всекидневния труд за оцеляване, да се обозначи творческата природа на нейните създатели.

**5. Примерен отговор:** Разказът, подобно на вълшебните приказки, започва с недостиг в социален и индивидуален план – сушата е завладяла селото, а Лазар е самотник, без семейство. Със строежа на мелницата главният герой символично встъпва в противоборство със злото и във финала знаците на първоначалния хаос (сушата, безбрачието) са преодоленни.

**6. Примерен отговор:** Пейзажната картина изпълнява ролята на експозиция и внася усещането за приказност: времето и пространството придобиват характеристики на необятност и безграничност: историята се е превърнала в „народно поверие“, погледът се рее в безкрайността, чак към равното филибешко поле. Изоставеният скелет на мелницата очертава пространствената опозиция „горе – долу“, която ще се обогати със значения в развитието на сюжета: Лазар, дядо Корчан и останалите, стремежът към висините и всекидневното живеене и т.н.

**7. Проект.**

**8. Примерен отговор:** Завръзка: Решението на Лазар и дядо Корчан да построят вятърна мелница, за да противодействат на сушата; Появата на бялото облаче и ритуалът за дъжд: обредът „вай дудул“ (пеперуда) прераства във всеобщ празник, в центъра на който се открояват фигурите на Лазар и Христина. Същността на ритуала е свързана с очаквания дъжд, плодородието и изобилието, които получават нов акцент в танца на любовния екстаз като символ на обновлението на живота; Облогът и играта: важен елемент от играта е предизвикателството към съдбата. Пламналата любов между Лазар и Христина е представена като игра. Според философа Йохан Хьойзинха играта е синоним на младото, виталното, творческото начало, в разказа тя е елемент от противодействието на човека срещу злото; Танцът: ръченицата е най-популярният солов танц у нас. Елементите на танцовия език: движения, пози, жестове, отразяват чувствата, преживяванията и емоционалното състояние на Лазар и Христина, продължават техния словесен диалог в движение и ритъм. Предшества символично сливането на мъжкото и женското начало в

сватбата; Кулминация: думите на Христина: „Що? Аз си стоя на думата!“; Развързка: сватбата като победа на живота над смъртта, на възстановяване на социалния ред.

**9. Примерен отговор:** Творческият труд и любовта са силите, които противостоят на злото, те дават на човека свобода и му откриват красотата на света.

**10. Примерен отговор:** Селяните като общност са опозиция на двамата герои, те са лицето на практичния разум, който не може да се откъсне от земното и материалното. „Вятърничавите“ са духовно освободените, които имат смелостта да мечтаят и да следват идеите си. Христина също е духовно освободена, не следва патриархалната норма и в това отношение е достоен „опонент“ на Лазар.

**11. Примерен отговор:** Могъщият повелител на злото е снижен до пазач на стълбата към света на богатите и охолните, олицетворение конформизма и продажността. Облогът с Дявола тук е принизен до покупко-продажба. Злото не е някакво изключително явление, а част от всекидневните действия и избори.

**12. Примерен отговор:** Христина е сираче – във фолклора тази характеристика се свързва с изключителността на героинята. Тя носи радостта, играта, веселието със стремежа си към свободен избор в любовта. Има специфична функция в повествованието – свързва се със завръщането на дъжда, а накрая и със сватбата като символи на плодородието и живота.

**13. Примерен отговор:** Лазар (от иврит: Бог помага). Дъбът в много индоевропейски традиции (включително в славянската – посветен на бог Перун) е свещено дърво, небесна врата, през която божество може да се появи пред хората, дом на бог или богове. Понякога означава дърво, върху което е разпънато божество (често слънчево), което обаче е предопределено да се прероди. Значението на името отвежда към мисията на Лазар – след многобройните си проекти и ергенски живот той трябва да възкръсне за любовта. Христина – името произлиза от гръцки и означава „последователка на Христос“. Свързва се с ролята ѝ в разказа – тя трябва да спаси Лазар от самотата и търсенията му.

**14. Примерен отговор:** Красотата на Христина е показна в духа на българските народни песни. Както твърди Ваня Колева в своето изследване върху женската красота в българските народни песни, понятието „бяла българка“ във фолклора е знак не само за красота, но и за хубост, сакралност, божественост. Явлението е с дълбоки традиции в индоевропейската култура. Епитетите за златен цвят и руси коси са атрибут на Афродита, Изолда Златокосата и др.; босилекът е традиционен символ на здраве и младост; гургулицата – на чистота. Моминската хубост във фолклора се осмисля „не в ежедневно-битиен план, а на друго, сакрално-магическо и ритуално ниво“, надминава функцията на художествен план (Ваня Колева, „Естетика и ритуал“). Включено в контекста на митопоетическото равнище, представянето на красотата на Христина се свързва с нейната особена функция в разказа – тя е носителка на вечното женско начало и е призвана да спаси Лазар.

**15. Примерен отговор:** Стремежът на Лазар към свобода и творчество до срещата му с Христина е проектиран в неговите мечти – строежите, които започва и не довършва, но с появата на Христина той открива дълго търсения смисъл на съществуването си. Приликата между Лазар и Христина според Добрин Добрев е знак на ритуалното сливане

между мъжкото и женското начало по-късно в брака като ново начало и продължение на жизнения кръговрат.

**16. Текст.**

**17. Примерен отговор:** Вятърната мелница е двойница на Христина („Ветрената мелница от ден на ден сè по-лично оформяваше тънката си висока снага.“/Христина има „висока и стройна фигура“), освободеното поведение на „лудетината“ се свързва с „ветреното начинание“ на Лазар. Финалът обвързва творчеството с любовта – двете най-значими страни на живота.

**18. Примерен отговор:** „Чужденец по произход и българин по душа“ (Сирак Скитник), Мърквичка открива красотата на бита в „битово-ритуалното – вечното“; етнографски подход към сюжета.

**19. Примерен отговор:** В танца ръченица според изследвачите се оглежда уникалността на българската идентичност, пресъздадена чрез езика на тялото, движенията, цветовете на облеклото, музиката. Танцьорите носят у себе си емоционалният заряд, чрез който се реализира комуникацията между тях и публиката.

Тема № 10  
„Песента на колелетата“, Йордан Йовков

- 1. Примерен отговор:** Йовков като Сали Яшар търси равновесие в изкуството. Сали Яшар, подобно на своя автор, умее да съзерцава света и да чете знаците на битието.
- 2. Примерен отговор:** Самостоятелен отговор. Насоки: Анри Бергсон твърди, че начинът човек да се докосне до абсолютната истина, е чрез интуицията и чрез мълчанието. Тази позиция застъпва и Димо Кьорчев по отношение на модерното ни литература. Вж. Едвин Сугарев, „Тъгите на Димо Кьорчев“, в: Български език и литература, 2005, кн. 2 и онлайн.
- 3. Примерен отговор:** Творбата ще разказва за проглеждането за истинските ценности на живота – не славата и суетата, а любовта между хората. Разказът е построен така, че всички елементи да бъдат доведени до състояние на цялостност, хармония и доброта, като отбелязва още Иван Мешеков – Йовковите герои „не са жадни за пари и земна власт, а за примирение в бога“ („Вечери в Антимовския хан“).
- 4. Примерен отговор:** Колелото е древен космически символ на света в множество митологии. Според Юнг и неговите последователи движението на колелото се вписва в символиката на развитието на света и личността. Колелетата първоначално пеят „как един човек може да бъде много богат, но и много злочест“, а когато Сали Яшар достига до прозрението за истинския себап, те пеят вече „много по-хубаво“.
- 5. Примерен отговор:** Мотивът за опустялото гнездо – синовете му са мъртви, дъщеря му е омъжена далеч. Живее в слънчевия свят на признанието и богатствата/терзае се в лунния свят на емоционалния недоимък (Валери Стефанов).
- 6. Примерен отговор:** „прост човек, с изцапани ръце“, който кове желязото и прави каруци/мъдрец; в миналото е бил беден, но щастлив/в настоящето е богат, но богатството не може да му върне младостта, любовта, двамата му синове; „здрав и силен“/„благ, тих, вдълбочен в себе си“. Страданието го кара да мисли за безкористното благодеяние, с което би могъл отново да се доближи до света и до хората.
- 7. Примерен отговор:** Надарен с творческа сила; човек с тайни способности, носител на висши знания; изключителност.
- 8. Примерен отговор:** В митопоетичните и религиозните модели на света краят на пътя е целта на движението, където се намират най-високите свещени ценности на света. В богословието пътят е безкрайно сближаване между Творението и неговия Създател; кръстопътят на тази вечна среща са страданието и благодатта. Детайлът насочва към пътя, който героят трябва да премине, за да постигне съзвучие със света.
- 9. Примерен отговор:** Ритъмът в разказа на Йовков е забавен, вниманието е насочено към вътрешния свят на героя, докато у Елин Пелин акцентът е върху случката, движението е центростремително. Но финалът и у двамата автори е заключителният акорд, който отвежда към основната идея.
- 10. Примерен отговор:** Сали Яшар е един от Йовковите герои, които умеят да „четат знаците“ (Валери Стефанов). Мълчанието и съзирането са стремеж да разгадае тайните на битието, но и на собствената душа.
- 11. Примерен отговор:** В този момент мълчанието създава асоциации със заплахата от смъртта, но песента на каруцата изважда героя от това състояние и този момент е първата стъпка към осъзнаването, че каруците, които прави, са истинският себап.
- 12. Примерен отговор:** Завръщането на Шакире, която разбира, че любовта и красотата може да са спасителни; разговорът с Джапар за завръщането на Ибрям Чауш – Джапар разказва притчата за изгубения стопанин и това свято завръщане е оповестено от песента

на каруците (Валери Стефанов); видението на символичната картина на вечното завръщане: „хиляди каруци, които се връщат, които пеят по пътищата...“ – онова „добро“, което търси героят, са любовта и съкровенията връзки между хората.

**13. Примерен отговор:** Постройките на хана, моста, чешмата носят човешката суета, а майсторството на ковача е свързано с любовта към другите.

**14. Примерен отговор:** Със своя смях и песен съживява дома гробница, въздействието на красотата ѝ е представено като чудо. С преобличането си в дрехите на мъртвата любима съпруга на Сали Яшар тя сякаш връща времето назад, връща на Сали Яшар младостта и любовта.

**15. Примерен отговор:** Шакире прилича на красива и загадъчна източна принцеса от приказките, Йовков следва античния идеал за добро и красота. Фигурата ѝ е рамкирана от прозореца, осигуряващ отблясъците на светлината. „Йовков превърна женската хубост в езически култ, пред който се прекланят героите му“ (Иван Сарандев).

**16.** Проект.

**17.** Текст.

**18. Примерен отговор:** Понятието „съвременно“ е едно от най-оспорваните в съвременното литературознание. То се използва не само да обозначи определен период от време, но и като определен светоглед и начин на мислене. Идентичността на съвременния човек зависи, освен от всичко друго, и от паметта за собствената му култура и история. Ако перифразираме думите на историка Льо Гоф за културната памет, Йовков не прави опит да спаси миналото, а да служи на настоящето и на бъдещето.

**19. Примерен отговор:** Времето между двете войни се характеризира с разнопосочност на идеи и литературни явления. Стремещът към хармония и съвършенство у Йовков намира израз в обръщането му към автентичното българско битие, във връщането му към изконните ценности като реакция на духовната криза след войните.

**20.** Есе по житейски проблем.

## Тема № 11

### „Балада за Георг Хених“, Виктор Пасков

**1. Примерен отговор:** Произведението е написано през 1987 г., малко преди промените. А историята в повестта ни връща към 50-те години на века – към „мрачните култовско-червенковски времена“ на социализма.

**2. Примерен отговор:** Критиката и журналистиката са впечатлени от разказаната история и нейните послания, от личния характер на повествованието, от стила на автора: „той претвори с парещата топлина и феноменална искреност на детския спомен прекрасния образ на майстора цигулар Георг Хених“; „Баладичната притча за малкия Виктор [...] е един от най-драматичните и изящни текстове в съвременната наша проза“; „Убийствана сатира. Рок...“.

**3. Примерен отговор:** „Баладична притча“, „приказки“, „сатира“, „химн“.

Разнопосочните жанрови определения „улавят“ ключови особености на текста – характера му на „дискретната, но безкомпромисна критика“ на времето на социализма, от една страна, и на символните значения на конкретно-личната история за твореца, който успява да запази „достойнството и чувството си за красота“ въпреки обстоятелствата, от друга.

**4. Примерни отговори:** Понятието „балада“ в заглавието подсеца за фантастичните елементи и трагичната развръзка, характерни за литературния жанр. В произведението „баладично“ е представянето на самотната, никому неизвестна смърт на Георг Хених като възнесение например.

В музиката баладата е солова песен със сантиментален характер, отразяваща лични преживявания, което пък съответства на съкровения и емоционален характер на разказаната история.

**5. Примерни отговори:** Действието се съсредоточава върху връзката на семейството на Виктор с Георг Хених, т.е. върху ограничен кръг герои и събития – загатнати са, но не са развити допълнителни сюжетни линии, не са индивидуализирани „второстепенните“ герои.

Гледната точка на повествователя се движи от единичност и конкретност към широка обобщителност и символност, образите и представените събития са конкретно-достоверни, но и „притчово“ обобщителни.

**6. Примери отговори:** Лично, съкровено повествование, споделяне на важни за повествователя събития; повествователят е свидетел на представените събития, т.е. разказаното е достоверно.

**7. Примерни отговори:** Детето Виктор е запленило от личността на Георг Хених, светът на майстора се превръща в негов истински свят, където може да избяга от духовната бедност; зрелият Виктор е натрупал познание за света и разочарование от него – за него е важно чрез историята за майстора да си спомни призиванието си.

**8. Примерен отговор:**

1. Б. Родителите на малкия Виктор решават да му подарят цигулка за шестия му рожден ден, но толкова малка цигулка може да направи само Георг Хених. Това е повод за първата среща на Виктор с майстора, който впоследствие изработва уникалната цигулка осминка.

2. З. След като Виктор не става вундеркинд, майката е обсебена от идеята да има бюфет.

3. К. Семейството няма нужните средства, за да купи бюфет, и Марин решава да го направи.
4. А. Тъй като за изработването на бюфета е нужна работилница, след пет години Марин и Виктор отново отиват при майстора, но намират Георг Хених в много тежко състояние – гладен, болен, самотен, заобиколен от жестоки съседи, които искат да му вземат мазето. Георг Хених става част от семейството, което се опитва да му помогне по различни начини.
5. Г. Бюфетът е завършен и тържествено откаран в дома на Виктор; присъства цялата махала.
6. В. Семейството кани Георг Хених на гости и по време на гостуването се разбира, че старецът е ухапан от насъсканото куче на Рижия.
7. Ж. Георг Хених остава само няколко дни в дома на Виктор, защото бърза да работи върху последната си цигулка – цигулка за Господ.
8. И. Тъй като Марин вече е заплашил съседите, те предприемат други мерки – изпращат социални работници, които установяват, че майсторът няма средства за съществуване и трябва да бъде изпратен в старчески дом. Социалните служби се съгласяват да го оставят на мира, ако му бъде осигурена пенсия.
9. Д. Цигулката за Господ е завършена и Георг Хених кани Виктор и Марин, както и учениците си да я видят. Майсторът е дълбоко разочарован от реакцията на Франта и Ванда.
10. Л. Марин съобщава, че е успял да уреди пенсия – музикантите от театъра ще отделят от заплатите си за своя някогашен колега, но старецът вече е подписал нужните документи и отива в старчески дом, тъй като е приключил цигулката си.
11. Й. Георг Хених завещава инструментите си на Виктор и заминава в старчески дом в село Хайредин.
12. Е. Не след дълго семейството е известно за смъртта на стареца. По-късно за това разбира и Виктор.

**9. Примерни отговори:** Историята на Георг Хених и неговата цигулка е символ на духовността и творчеството, надмогващи грубата действителност, живота, затова и повествователят, също творец, се връща към нея.

Повествователят изпитва потребност да се върне към историята за Георг Хених, за да си припомни истинските стойности, истински ценното в живота.

Повествователят изпитва потребност да съхрани и напомни историята за Георг Хених.

**10. Примери отговори:** Инструментът, изработен от майстора, съдържа белезите на творчеството: инструментът е уникален защото е изключително малък (Ванда подигравателно го нарича „играчка“, а и става ясно, че друг майстор не би се наел да направи толкова малка цигулка), инструментът е „неописуемо красив“, т.е. той има чисто естетическа стойност освен основната си функция; инструментът е като живо същество – „красиво създание“, с охлювче „като ушенце“, с „тънки вежди“, „ухаещо като царско дете“, „като че ли се молеше да не го докосваме“; инструментът е създаден с изключително внимание и любов, той е „създание, отроче“; инструментът е предназначен за конкретен човек, той е силно „индивидуализиран“, той е „царско дете“ за „цар Виктор“.

**11. Примерен отговор:** Марин, бащата на Виктор, е талантлив музикант, който обаче е принуден да се занимава и с работа, която не съответства на призванието му, тъй като семейството е бедно. Захваща се да прави бюфет, изоставяйки музиката, за да докаже на жена си и на Медарови, че не е по-лош от другите мъже.

Майката на Виктор е от някога заможен буржоазен род, чиито имоти са национализирани след 1944 г. Нейните роднини ѝ обръщат гръб, защото се е омъжила

за Марин – музикант и човек без род. Майката е принудена да шие до късно якички на ризи. Постепенно е обсебена от идеята, че трябва да имат бюфет.

Франта и Ванда, учениците на Георг Хених, са материалисти, бедни духовно хора. Единствено важни за тях са поръчките, престижът и парите. Отнасят се грубо към майстора, подиграват му се и го обиждат. Те са разочарование за него, защото не са разбрали най-важното за един творец.

**12. Примерни отговори:** Бедността се преживява като унижение от семейството (в още по-унизително положение е едва оцеляващият майстор, но не забравя кои са истинските ценности), тя разрушава любовта и лишава от надежда. Бюфетът е „паметник на бедността“, той символизира духовните „липси“, породени от материалния недоимък – неосъществените мечти на героите, чувството им за провал, неудовлетворението им от живота и наранената им гордост.

Сравненията означават свръхнатоварването на бюфета със значения. Една битова вещ се оказва „приказна“ със способността си да „компенсира“ липсващото в живота – да осигури престиж, да „извади“ семейството от бедността, да върне достойнството и щастието, удовлетворението и смисъла.

Сравненията издават неприкритата ирония на повествователя, който осъзнава/представя абсурда, до който е доведен бедният човек – да превърне в свръхценност една битова вещ, да пренареди ценностите си, материалното да „гълтне [...] в утробата си“ истински важни неща, като творчеството, достойнството, себеуважението, любовта.

**13. Примерен отговор:** Материалната бедност унижава човека, приковава го към бита. Още по-страшна е духовната бедност, която е „предателство“ към човешкото – към призванието, към истинските ценности. Малкият Виктор говори за материалната бедност, а Георг Хених му напомня за духовното му богатство, което го извисява над мизерията, като твърди, че Виктор не е беден, а „цар“. Да бъдеш цар, според творбата означава да бъдеш творец, да се издигнеш над жалката действителност, обезличаваща и принижваща човека.

**14. Примерен отговор:** Марин се „бори“, „бие“ се с дървото, работи с настървение и ярост, излива яда си и желанието си да се докаже – пред жена си, пред Медарови, пред себе си. Работи така, „все едно не обича“ нито това, което прави, нито този, за когото го прави. Според Георг Хених истинският майстор работи с любов, той е посредник между материала, човека и инструмента, той трябва да „сговори“ дървото с човека, дървото – с инструмента, за който е предназначено, човека – с „неговия“ инструмент. Този сложен процес на хармонизиране е възможен чрез любовта на майстора.

**15. Примерен отговор:** Творчеството кара майстора да забрави за болестта, бедността, злобните съседи с тяхното куче и социалните служители с тяхната привидна загриженост. Чрез работата преодолява всичко телесно и материално – собствения си недъг, необходимостта да спи и да се храни. Творчеството преобразява героя – ръцете му не треперят, движенията му стават „прецизни“, „сигурни и пъргави“, лицето му – „осветено отвътре“. Докато работи, майсторът е в света на творчеството, любовта и красотата, в света на духа, далеч от низките човешки страсти и духовната бедност.

**16. Примерен отговор:** Марин е изненадан, удивен, но и очарован; инструментът е изключителен, а звукът, който издава – поразителен, неповторим. Майсторът е огорчен от учениците си, които се подиграват на последната му цигулка и не разбират смисъла на творението на живота му.

**17. Примерни отговори:** Думите на майстора синтезирано посочват смисъла на последната цигулка:



Най-напред, това е „цигулка за любов“, което предполага да обичаш себе си, т.е. да не забравяш призиванието си, самоуважението, достойнството, „царствеността“ на човешката природа; в този смисъл да обичаш себе си, означава да обичаш другите. Позицията на Георг Хених е израз на християнското му съзнание. Любовта е висша ценност, която хората в свят без Бог са забравили, защото егоизмът и оцеляването се оказват водещи.

Георг Хених се опитва да обясни на учениците си, че истинският майстор твори не заради пари или слава, че работи въпреки бедността, болестта, смъртта. Той работи „за занаят“, т.е. заради самото изкуство – това го прави пълноценен, щастлив и му дава смисъл.

Това е последната цигулка на Георг Хених – не е поръчана от никого и никой няма да свири на нея, това е цигулка за Господ, т.е. инструмент на благодарността и любовта, лишен от прагматичните си функции, произведение на изкуството, възхваляващо самото изкуство.

В процеса на творчеството Георг Хених се спасява от действителността – от Рижиа, от социалните, от мизерията и неизвестността.

**18. Примерен отговор:** Трагичната съдба на майстора е представена чрез дълбокото неразбиране от страна на учениците му, от които се очакват разбиране и уважение. Най-важното нещо, което Франта и Ванда не са разбрали, е разликата между изкуството и занаятчийството. Прагматични, нагли, устремени към богатството и славата, те сякаш са лишени от сетива за това, на което майсторът е искал да ги научи. Затова и Георг Хених завещава инструментите си на Виктор, без той да има отношение към конкретния занаят – важното е, че има отношение към творчеството, че е „цар Виктор“.

**19. Примерен отговор:** Текстът интерпретира творчеството на автора като неразбрано и забравено – това е планът на реалността. Но в плана на въображението смъртта всъщност е възнесение в небесното царство (звездният прах, конникът, който препуска, тръбата, която зове, възкръсването на мъртвите, пътят, който се вие в небето, седемте свещника, които греят, небесната зала – това са образи, които актуализират Възнесението, Страшния съд, Царството Божие). Георг Хених не умира и цигулката му не изгнива в неизвестния му гроб, а намират мястото си на небето.

**20. Примерен отговор:** Богът е „грубиян“, който трябва да се научи да свири и да чете, трябва му урок по виола д’аморе, защото „има нужда от това. Никакъв творец не е! Претупал е света за някакви си шест дни и е допуснал най-отвратителни грешки“. Това е несъвършеният Бог, който трябва да си припомни какво е любов, който е допуснал бедността, който трябва да разбере същността на творчеството. Изкуството е „свещено“ – по-голямо от човека, от несъвършеното битие, сътворено от Бог, даже от самия Творец.

**21. Примерни отговори:** „над балкони с пране, / над калта, над сгурията в двора“; над жените и коняка, над празнословието, над материалното.

**22. Примерни отговори:** Човекът престава да принадлежи на „вида на хвърчащите хора“, когато материално-битовото става определящо в живота му; когато престава да мисли и говори за значителни неща; когато става като другите – обикновен, безличен, незначителен; когато спира да твори и да мечтае и само съществува; когато „бута“ живота, съществува, оцелява и забравя за предназначението си и др.

**23. Примерен отговор:** Мотивът за духовно извисения над материалното човек.

## Тема № 12

### Междутекстови връзки в раздела „Трудът и творчеството“

**1. Примерни отговори:** „Песента на колелетата“ е разказ за стремежа на Сали Яшар да осмисли съществуването си, като разгадае тайната на личното си призвание – героят стига до прозрението, че не богатството и славата носят удовлетворение, а дарбата му да създава пеещи каруци. Тя е истинското безкористно благодеяние, чрез което героят служи на красотата и любовта между хората.

В повестта „Балада за Георг Хених“ майсторът на цигулки е посветил таланта си на изкуството, което извисява човека, и е осъзнал, че само пълната отдаденост на работата, а не парите и славата, придава смисъл на човешкото съществуване.

И двамата герои осмислят съществуването си чрез творческото си призвание.

И двамата герои разбират, че чрез това, което правят, служат на любовта и на самото изкуство, което извисява човека.

**2. Примерен отговор:** Във „Ветрената мелница“ начинанията на Лазар Дъбака са резултат на спонтанно „хрумване“, те са интуитивен израз на човешката потребност за пълнота, извисяване над битовото, себеизразяване, духовно освобождаване. Разказът „Песента на колелетата“ е изграден върху идеята за осъзнаването – на смисъла на битието, на смисъла на това, което правиш. И в началото, и в края на разказа Сали Яшар прави каруците си, но разбира, че тъкмо това, което е правил досега, е онзи „себап“, който осмисля живота му.

**3. Примерни отговори:** Уединение, самоизключване от света, безразличие към другите и към обстоятелствата;

Пълна отдаденост на работата, „потъване“ в нея, страст и увлечение, самозабравяне, „транс“;

Забравяне на естествените човешки нужди – героите работят непрестанно, не спят, не ядат, не разговарят (Лазар и Георг Хених);

Неподозирани сили, физическо преобразяване – „не сещаха умора“; „Идеха му неподозирани и от него самия сили [...] ръката му ставаше сигурна, погледът – точен и желязото под неговия чук добиваше неочаквано такива свършени форми, каквито той не би могъл да направи и при най-бавната и внимателна работа“; „Ръцете му престанаха да треперят. Поне не трепереха, докато работеше“, „Движенията му бяха сигурни и пъргави. Като го гледах отстрани, имах чувството, че върши всичко под чужда диктовка, тъй замаян бе погледът му, тъй прецизни движенията му, тъй странно бе осветено отвътре лицето му“.

**4. Примерни отговори:** „Ветрената мелница“ – когато това, което твориш, е уникално; когато те издига над традиционното и ежедневно-битовото; когато те извисява духовно и те освобождава; когато процесът на работа ти доставя удоволствие и др.

„Песента на колелетата“ – когато осмисля съществуването ти; когато престанат да имат значение парите и славата; когато е добро за хората, истинско безкористно благодеяние; когато е нещо красиво, което ги издига над ежедневието и им напомня истинските ценности; когато събира хората и служи на любовта като висша ценност и др.

„Балада за Георг Хених“ – когато осмисля съществуването ти; когато престанат да имат значение парите и славата, когато твориш заради самото творчество; когато е нещо красиво, което издига хората над ежедневието и им напомня истинските ценности; когато е израз на любовта на майстора към занаята, когато напомня на хората, че трябва да обичат себе си и да се обичат помежду си; когато създаваш не за да ти платят и не за

да се прочуеш, а за да благодариш – на Бога, от когото е дарбата ти, и на самото изкуство, което съхранява същностно човешкото и е проява на най-високите проявления на човешкия дух.

**5. Примерен отговор:** Лазар и дядо Корчан продължават да работят, независимо че се е появило облаче, което означава, че ще завали, което пък означава, че ветрената мелница е безсмислена в социален план – от нея обществото вече няма нужда, за да се справи със сушата. Това подчертава значимостта ѝ в индивидуален план – като израз на стремежа към извисяване, освобождаване, самоизразяване и самоопределяне. Когато среща „лудетината“ Христина, Лазар е понесен от друга стихия, от друга „лудост“, намира „друга“ ветрена мелница. По този начин разказът съпоставя, „изравнява“ по емоционална сила творческата страст и любовта.

Георг Хених е готов на всичко, за да го оставят да работи върху последната си цигулка – иска тя да бъде венец на творчеството му, да изразява любовта му към себе си и благодарността му към Бога, благодарността към съприкосновението с творчеството, което съхранява достойнството на човека и го извисява духовно.

**6. Примерни отговори:** Ветрената мелница трябва да помогне на хората да мелят житото си, когато водениците не работят заради настъпилата суша; изразява стремежа на човека да създаде нещо изключително, необичайно, неповторимо, дързостта му да овладее природата, за да му служи, стремежа към извисеност и свобода, победата на идеала над реалността и бита, удоволствието от творчеството.

Каруците служат на човека да се придвижа. Разказът подчертава осмислената от Сали Яшар символна функция на пеещите каруци – те известяват за любимия човек, удължават щастието от посрещането, събират хората, служат на любовта между тях.

На цигулката трябва да се свири, но последната цигулка не е поръчана, за нея няма да бъде платено, на нея няма да свири никой, тя е предназначена за Господ и е сътворена по негова „мяра“ – прекомерно голяма заради голямата любов, и изключително красива, защото не е просто инструмент, а средство за постигането на хармонията между Твореца и творението чрез изкуството.

**7. Примерен отговор:** Йовков ни представя идеализиран образ на патриархалното село, в което дарбата е от Бога и е на изключителна почит. Освен това Сали Яшар е „мъдрец“, достолепен и внушаващ уважение човек, дори да не се знае за неговия талант.

Виктор Пасков припомня най-тежките времена на тоталитаризма – тук ценен е човекът на труда, а не човекът на творчеството. На Марин, талантлив музикант, му е трудно да оцелява, и му се налага да прави компромиси с призванието си. Бюфетът е още по-тежък компромис, защото не е породен пряко от средата, а е психологически мотивиран – чрез неудовлетвореността и претенциите на съпругата, чрез желанието да докажеш пред другите и пред себе си собствената си значимост и др. Неуважението към твореца е представено най-вече чрез отношението към Георг Хених – основател на лютиерството у нас, обучил множество ученици, той е непознат, юридически несъществуващ, забравен от всички, включително от собствените си ученици, които му го подиграват и не искат да му помогнат, когато се налага просто да припознаят учителя си или да отделят минимална сума за пенсията му.

**8. Примерни отговори:** „Ветрената мелница“ – майсторенето, чудноватите планове са опит за „компенсиране“ на липсващото, онова, което прави човека пълноценен и щастлив. Неслучайно разказът се изчерпва с намирането му: „другата“, истинската ветрена мелница – любовта. Творчеството и любовта, вдъхновението от построяването на невъзможната ветрена мелница и вихърът на танца са съпоставени по силата на страстта, по въздействието им над човека.

„Песента на колелетата“ – в процеса на разсъждение върху смисъла на собственото си съществуване героят проглежда за онези ценности, които са надвременни, които са дар от Бога – красотата, любовта, творчеството, което е призвано да бъде благодеяние, т.е. да подсеща човека за същинското му предназначение и за това, че е част от един висш порядък.

„Балада за Георг Хених“ – последната цигулка е цигулка, предназначена за Бога, тя е „цигулка за любов“ – любов на човека към самия себе си, което означава да не забравя, че е сътворен „по образ и подобие“ на Твореца, да не забравя призванието си на творец на смисъла, да не „беднее“, като превръща живота си в съществуване; любов на твореца към „занаята“, към самото творчество, което го извисява над духовната бедност и осмисля съществуването му; любов на твореца към човека, който чрез изкуството и независимо от обстоятелствата може да съхрани „царственото“ си достойнство.

**9. Примерен отговор:** И в двете произведения творчеството е свързано със страданието на твореца: съдбата му е трагична – загуба на слуха, мизерия, самота, враждебност; и в двата текста творецът трябва да надмогне съдбата – страдание и да следва призванието си, то е смисъл на съществуването му.

Истинското произведение на изкуството е неразбрано и принципно неразбираемо. Проблемът е интерпретиран чрез отношението учител – ученици, което подчертава дълбочината му, защото би трябвало ученикът най-добре да разбира творението на своя учител. И в двата текста учителят е „луд“, изгубил трезвата си преценка за света, здравия си разум. В „Балада за Георг Хених“ учениците се подиграват и обиждат учителя си.

Превъзможвайки съдбата – страдание, героите на Славейков и Пасков служат на самото изкуство и на неговата същност – да възвисява човека, да му напомня за висшите ценности, да го свързва с божественото. Такова изкуство е свещено и вечно.

**10. Аргументативен текст.**

Тема № 13  
„Две души“, Пейо Яворов

**1. Примерни отговори:** Усилието да се конструира идентичността, реализирано като утопия; усилието да се постигне идентичността, е обречено; проблемът за разпадане на Аза, за разцепване, за размножаване, за разгубване; изграждането на идентичността чрез образите на „другия“, различния, чуждия;

**2. Примерен отговор:** Наложеният се модел на Яворовата лирика като лирика на раздвоението обслужва идеята за разпадането на Аза, за фрагментирането му, за невъзможното изграждане на идентичност.

**3. Примерни отговори:** Използвани са митологични персонажи, чрез които да бъде назован съответният модел на „другия“, който се среща в Яворовата лирика. Моделът на Сизиф е свързан с дързостта, гордостта, прекрочването на границите, вярата, че човекът е равен на Бога. Моделът на Тома се свързва със съмнението, скептицизма. Различието може да се разпознае и във фрагментирането на Аза, в неговата неуловимост, в невъзможността да бъде конструирано стабилно единство.

**4. Примерен отговор:** Заглавието насочва към основния мотив – раздвоението, същностното раздвоение. Душата се възприема като образ на истинското ни Аз, на единосьщиято ни, а в заглавието е заложен парадоксът за двете души на Аза.

**5. Примерни отговори:** Изразява вътрешния свят на човека, гледната точка на субекта – отношението му към света, неговите мисли и чувства, неговото духовно и емоционално състояние.

Господство на субективното изразяване над сюжета, който е силно редуциран.

**6. Примерен отговор:** Стихотворението е изградено от три строфи: първата представя раздвоението на Аза, втората проектира вътрешното раздвоение върху външния свят, а третата коментира последствията от раздвоението на Аза – себеразрушението и разрушението.

**7. Примерни отговори:** Живот в непрекъсната напрегнатост, непозволяваща покой и хармония; свръхинтензивност на живеенето; пълноценно живеене, различно от обикновеното съществуване; горенето и пламъкът са свързани със страст, интензивно преживяване, безпокойство, устрем към нещо; огънят и пламъците са свързани и с прехода към по-висше духовно състояние.

**8. Примерен отговор:** Ангелът символизира вярата, чистотата, пребиваването в лоното на Бог. Ангелите са пряко свързани с огъня – например серафимите, най-висшите в йерархията ангели, носят името си заради връзката с огъня (от староевр. горящи, огнени, пламтящи); огънят символизира пламенната любов към Бога.

Демонът в Яворовата поезия има романтическа интерпретация – свързва се с библейската идея за отпадналият от Божието благоволение поради съмнението и гордостта си ангел, за „падналият“ ангел, т.е. с идеята за вечната неудовлетвореност, за търсенето и страданието, за живеенето „на предела“, с идеята за интелектуалната гордост, за еманципирането от Бога, с жаждата за постигане на последната истина и интелектуалното могъщество, изравняващо човека с Бога.

**9. Примерни отговори:** Вярата – съмнение; пламенна любов към Бог – еманципиране от Бог, интелектуална гордост; чистота, възвишеност – тъмни, разрушителни страсти; копнеж към идеала – съзнание за безсилие, за обреченост на поривите; блаженство – страдание и др.

**10. Примерен отговор:** Огънят на любовта – вяра на ангела и огънят на съмнението – страдание на демона се сливат в „двоен пламък“, означаващ свръхинтензивността на живеенето на модерния човек. Лирическият герой на Яворов не вярва, но търси; иска,

но не може. Той се съмнява във всяка истина, включително в това, че има/няма истина. Търсенето, съмнението и страданието са тясно обвързани. Яворов интерпретира трагичната ситуация на модерния човек, който изпитва необходимост от вяра в нещо абсолютно, но и подлага на съмнение всяка „истина“.

**11. Примерен отговор:** Вътрешното раздвоение на Аза се проектира като раздвоение на света – всяко нещо в света се представя на Аза като раздвоено, дори камъкът, символ на неживото и монолитното, има две сърца. Тези метафори са израз на пределния субективизъм в Яворовата поезия – извън съзнанието на Аза няма „свят“ или ако има, той е проекция на Аза, на неговите (ограничени) познавателни възможности.

**12. Примерен отговор:** От една страна, липсата на идентичност се преживява като проклятие, като непоносима „раздвоя“, но от друга, раздвоението е свързано с различието на Аза, с невъзможността да бъде поместен в ясни граници, с неговата уникалност, с неговото истинско живеене – горене, и в такъв смисъл е избор.

**13. Примерен отговор:** „Навсякъде сявга“; „навсъде“; „пепел из тъмен безкрай“ – разрушени са всякакви времеви и пространствени граници – това е образ на света преди Сътворението или след Страшния съд.

**14. Примерен отговор:** Пепелта е антитеза, но и последица на горенето и огъня в текста. Носи значения като тленност, пустота, безплодие, тръгващи от Библията. Живеенето – горене е и изпепеляване – на света, на другите и в крайна сметка на себе си: лицата са „чезнещи в пепел“, следите на Аза са „пепел из тъмен безкрай“. Пепелта е образ на пълната лишаност от форми, граници, ориентири, ценности, идентичност. По този начин текстът трагично интерпретира всяко човешко познавателно усилие, защото пепелта е и образ на относителността на познанието.

**15. Примерен отговор:** Въведена е думата „сам“ със значението „самият“ – „аз самият не живея...“, но частичното повторение на израза поставя акцент на новия елемент, т.е. на абсолютната „самота“ на Аза. Отново става дума за пределния субективизъм в Яворовата поезия и за поредната трагична интерпретация на (себе)познанието.

**16. Примерни отговори:** Субективизъм – няма обективна действителност, няма свят извън границите на Аза; самота; пепелта – образ на относителността на всяко познание, на истините – лъжи; проектирането на горенето върху света; горенето е свързано с творчеството, т.е. с истинското, интензивно живеене, съзнанието е двойствено – „сред задух нетърпим, / в копнение за мир небесен“; изгарянето кореспондира с изпепеляването, с образа на пепелта.

**17. Примерни отговори:** Смърт и раждане, ден и нощ, изграждане и рушене, покой и буря, тишина и гръмкост, зора и слепота, пролет и есен, крея и цъфтя.

**18. Примерен отговор:** Призова ли дни светло-смирени, / гръмват бури над тъмно море, / а подиря ли буря – край мене / всеки вопъл и ропот замре.

**19. Примерен отговор:** Копнеж по абсолютната истина и съмнение в човешките познавателни възможности (мотивът за слепотата като метафора на границите на човешкото познание често се появява в поезията на Яворов).

**20. Примерен отговор:** Лирическият човек е изправен пред обективното – „безстрастно“, изтичащо – време, в контекста на което субективното време е сведено до безсмисленото, незначително, безсъбитийно съществуване.

**21. Примерен отговор:** Пустинята – както и пепелта в „Две души“ – означава както безплодното, безсмислено съществуване на Аза, така и идеята за неприютност и самота на човека, за несподеленост на страданието му в един отчужден свят. Текстът преосмисля библейския израз „глас в пустиня“, като подменя „глас“ с „плач“, подчертавайки и човешката сиротност в света, и слабостта на героя.

Тема № 14  
„Потомка“, Елисавета Багряна

**1. Примерни отговори:** „смяна на художествения модел и бунт срещу познатите художествени структури“, т.е. срещу символизма като направление; „реабилитация на действителността, възвръщане към материалния свят“; акцент върху сетивността и върху предметното, материалното (като противопоставяне на дематериализирането и тежненята към идеалното, абсолютното в поезията на символизма); „тежнение към предметното и разрушаване на строгите граници на предмета и неговата пространствена определеност“ и др.

**2. Примерни отговори:** Връщане към първичното, стихийното, сетивното; бунт срещу авторитетите, стереотипите, условностите и предразсъдъците, срещу познатите художествени структури; интерес към конкретното, към всекидневното и прозаичното и др.

**3. Примерен отговор:** „Багряна не само въведе в българската литература откровено изявената гледна точка на жената, но тя отстоя и наложи художествено възможността нейният лирически образ да изразява универсално човешкото“.

**4. Примерен отговор:** Заглавието се свързва с идеята за родовата памет – потомъкът е рожба, приемник, наследник на физически и духовни качества, на общественото положение на родителите. Текстът обаче влиза в противоречие със създаденото читателско очакване, като отрича наличието на родова памет още с първата си строфа. В края на текста героинята се оказва наследница не на рода, а на природно-митологичните първоначала, щерка на майката земя.

**5. Примерни отговори:** Изразява вътрешния свят на човека, гледната точка на субекта – отношението му към света, неговите мисли и чувства, неговата позиция.

Приоритет на субективното отношение, на изразяването над „сюжета“, който е силно редуциран.

**6. Примерен отговор:** Стихотворението е изградено от шест строфи. Първите две противопоставят на фактическата родова памет интуицията на героинята за кръвна връзка с предходниците. Следващите две строфи представят въображаемите предци на героинята, а последните две насочват към облика на модерната жена, към избора на идентичност.

**7. Примерен отговор:** Подчертаните форми на пръв поглед означават буквалната липса на съхранени родови следи, липсата на родова памет. Но вглеждането в елементи като „портрети“ и „фамилна книга“ подсеща за „музейния“, формален характер на родовата памет. Безпрекословното следване на „завещаното“ е в противоречие със светогледа на героинята. Свободната воля, определяща личността, предполага отхвърляне на утвърдени от традицията модели на мислене, които биха наложили на героинята определена роля.

**8. Примерен отговор:** „Няма“ и „не знам“ са глаголите, чрез които героинята отхвърля „книжното“, „музейно“ знание на миналото. Отречените родови връзки са подменени от интуитивно, ирационално („Но усещам...“, „Може би...“) познание за предците. Чрез глаголите са противопоставени интуитивното и рационалното, гневът, непокорството и сляпото следване на традицията. Себе си героинята може да открие и разбере не чрез портретите и фамилната книга, а чрез интуицията си, чрез гласа на кръвта.

**9. Примерен отговор:** Началата си „потомката“ търси далеч, отвъд всяка родова памет – скитничеството, обвързано с кръвта; отрича традиционната уседналост, традиционната идея за връзката на жената с дома. Корените на героинята са отвъд патриархалната традиция и историческото време. Тъкмо кръвта, символизираща връзката с живота, със сетивно-телесното и земното, съдържа и пренася паметта, не портретите и фамилната книга.

**10. Примерен отговор:** Героинята сама избира своя „биография“, своя история, както и „предците“ си – история за прегрешението, бягството, риска и изпитанията в името на любовта, на свободния, неконвенционален избор. Главно действащо лице във въображаемата родова история е „прабаба тъмноока / в свилени шалвари и тюрбан“, която е провокация както към патриархалната идея за жената (бабата е свързана с бягството от дома, при това с „чужденец“ – „с някой чуждестранен светъл хан“), така и към „етнографските“ ни очаквания – облечена в нетрадиционно за българката облекло, героинята сама се превръща в „чужда“, странна, скандално различна.

**11. Примерен отговор:** Нощта е контекстът на бягството, тя се свързва с ирационалното, спонтанното, гласа на кръвта, които в този текст са по-важни от разума, примирението, следването на правилата на традицията. Кинжалът подсеща за рискованото бягство на героите – от другите, от нормите, от стереотипите, подсеща, че са готови да отстояват избора си с цената на живота си.

**12. Примерни отговори:** Свободна, волна, непокорна; скитница; склона на риск в името на избора си; готова да отстоява любовта си; готова да се противопостави на традиционния морал в името на това да бъде себе си, да бъде свободна, да обича истински; свързана е с пътя, а не с дома като място на традиционните ценности и отредената на жената роля и др.

**13. Примерен отговор:** За героинята на Багряна бягството от дома е освобождение от традиционния морал, който не зачита личния избор и свободата; домът е затвор, наложена от традицията роля, която „потомката“ не иска да следва, защото не би могла да бъде себе си.

В Дебеляновото стихотворение пътят е образ на битието – страдание, а домът – идеалното, но недостижимо пространство на хармония със света и със себе си, на изгубените в „безутешните дни“ на живота ценности, като милост и състрадание, любов и опрощение.

**14. Примерен отговор:** Полята се свързват с безграничното, отворено пространство, т.е. със свободата. Образът на коня освен свободата символизира стихийността, динамиката, свързан е с мотива за пътя, за промяната и прекеждията. Подчертава безграничната волност и стремителното движение като характеристики на героинята. Гласът – „волен глас, по вятъра развян“, също означава освободеността на героинята, непокорството и волята да бъдеш себе си.

**15. Примерен отговор:** „Древната, скитническа, непокорна кръв“ е в основата на прекрачването на морални граници, на „греховността“ на героинята („тя ме води към греха ни пръв“, „Може би съм грешна и коварна“). Мотивът за греха е универсализиран чрез препратка към първородния грях, към нарушаването на Божията заповед заради желанието за познание. Елементите на този сюжет са моделът на човешкото в текста на Багряна.

Героинята е отвъд норми и стереотипи – тя е далеч от патриархалните, християнските и националните образи – клишета за жената. От гледната точка на обществото, на другите тя е „грешна“, защото не се примирява с отредената ѝ роля, и е „коварна“, защото е необяснима, неуловима, променлива, изплъзваща се.



**16. Примерен отговор:** Корените на героинята са отвъд патриархалната традиция и отвъд историческото време. Тъкмо кръвта, символизираща връзката с живота, със сетивно-телесното и земното, съдържа и пренася паметта. Кръвта свързва героинята не с рода, а с майката земя, разбирана като природно-митологично първоначало.

**17. Примерен отговор:** Жената в „Потомка“ се идентифицира с първичното, стихийното, с онова, което не може да бъде подчинено на волята и разума, на утвърдените стереотипи и норми. Съществуването е движение и полет. Важни за образа са младостта, бягството от затворени пространства, скитничеството. Поривът за свобода е свързан с желанието да изживееш различни съдби. Героинята на Багряна не желае да бъде „затваряна“ в отредена от обществото роля, тя е волна и разкрепостена, неукротима и естествена, ненаситна, жадна да изживее живота във всичките му измерения. Тя провокира със смелостта сама да избере коя да бъде.

**18. Примерен отговор:** Основният конфликт в текста е между „музейната“ връзка с предходниците, основана на фактите, и емоционалния избор на сърцето, между утвърдената роля на патриархалната жена и волята на модерната жена да бъде свободна, да опознае света и себе си. Изборът е ясен и категоричен – пред утвърдените стереотипи героинята на Багряна избира свободата да гради сама съдбата си и собствената си идентичност, независимо от цената, която трябва да плати.

**19. Примерен отговор:** Лирическата героиня е изправена пред избор между два свята, два модела на женско присъствие в живота. Единият е патриархалният, белязан от стереотипи и норми, в който жената е обречена на домашното огнище и грижата за семейството, а другият е проекция на модерното светоусещане, в който човекът, независимо от своя пол, е жаден да опознава света, да пътува и да не усяда никъде.

**20. Примерни отговори:** „гнездо да свия, / рожби румени да ти отгледам, / в къщи край огнището да шетам“; „(Не допридам) свилена прежда, / недогаснал огъня (потушвам)...“.

„Мен ме е родила сякаш веда / и ми е прокобила несрета.“

„Дай ми мене по света да скитам, / дай ми сборове, хора, задевки...“

„Моите очи се ненаглеждат, / моите уши се ненаслушват.“

„И така живота ще премина / ненаситена, ненаживяна. / А кога умра, сама, в чужбина, / кукувица-бродница ще стана.“

**21. Примерен отговор:** Героинята принадлежи на един небитов, нетрадиционен, празничен свят. Невписваща се в битово-патриархалното, тя е представена чрез фолклорно-митологичната фигура на ведата, означаваща мистичното, загадъчното. Не чрез семейното гнездо – и тук се включват и поверията за кукувицата, – а чрез пътуването, скитничеството, любопитството към света героинята утвърждава собствения си образ. Тя е отворена към живота, към неговата пълнота и разнообразие, към различното, непознатото. Желанието за свобода е осъзнат избор, който има своята цена – героинята ще остане „сама“ и „в чужбина“, „кукувица-бродница“, но вярна на себе си, на битието като движение и промяна.

## Тема № 15

### „Честен кръст“, Борис Христов

**1. Примерен отговор:** Това е времето на късния социализъм, когато зад привидното демократизиране на културния процес БКП продължава да контролира литературата чрез СБП, като допуска, признава или отхвърля дадени творци – авторът на статията говори за „амбициозни комсомолски поети и белетристи, млади членове на БКП, синове и близки на кадри от висшата литературно-политическа номенклатура“.

**2. Примерен отговор:** Поезията на Борис Христов „естетизира тъкмо вечното неслучване и непризнаване“; тя е „алтернатива на соцреализма предимно чрез създаването на фигурите на *житейското поражение* и на *публичния отказ*“, чрез „доброволното самоотстраняване на поета“; Това е поезия на „дистанцирано от силовото поле на държавната власт литературно присъствие“; „Автомаргинализацията е социалната цена на неговата постигната творческа автономност“.

Успехът на Борис-Христовата поезия се дължи според изследователя на това, че с нея се идентифицира цяло поколение, което е определено като „извънстолично“, т.е. като съзнателно дистанцирало се от системата, от „силовото поле на държавната власт“, за да бъде относително автономно.

**3. Примерен отговор:** „отказ от *властта* в поетическата държава“, т.е. отказ от признанието на политически режим, с който авторът е в конфронтация; съзнание „за коварната политическа цена на това признание“; „Лирическият герой на „Честен кръст“ вече директно обявява: *Няма да играя играта!*“; „В този отказ има пасивно противопоставяне на статуквото и гордо в етиката си оттегляне, но и доброволно окончателно укриване в „тишината нащърбена“; „Автомаргинализацията е социалната цена на неговата постигната творческа автономност“.

**4. Примерен отговор:** Атанас Далчев, Христо Фотев, радикалният жест на Петя Дубарова.

**5. Примерен отговор:** Заглавието използва заклинателната формула, чрез която говорещият дава дума, че казва истината. Творбата обаче актуализира и образа на Христовия кръст, т.е. свързва израза със страданието и жертвата.

**6. Примерен отговор:** Характерен е силно редуцираният сюжет – текстът изразява по-скоро преживявания и размисли на Аза, свързани с отказа му от създаване на поезия.

7. Б.

**8. Примерен отговор:** Иска да се предпази от превръщането на поезията в „хленчене и мъдрословия угодни“; от разминаването между „устата“ и „сърцето“ (между мислене и слово); от изкушенията на славата и властта („преди да запълзят змии по младото ми рамо“); от „придворното суетене“ и от „гладиятorskите борби на поетическата сцена“ – намек за литературния живот, за угодничеството, за борбата да се хареса на властта; от празнословието („да се удавя в думите, които съм изписал“); от самозабравянето („Наместо с чашата на славата да се опивам“).

**9. Примерен отговор:** „стълбата, с която стигах до небето“; „на поезията храма“; „Не е за моите зъби ореха да бъда гений, / щом не дойде смъртта за мен да се ожени, / щом не можах до днес да изкова от думи кръста, / на който да се изкача и да възкръсна...“; „твоя дом“; „високата ти сграда“; „среднощните видения пред твоята икона“; „а който продължи нагоре – Бог да му помага“.

**10. Примерен отговор:** Изкуството постоянно е застрашено от опасността да се превърне във фалш и имитация, а творецът да се поддаде на изкушенията на славата и властта, да направи компромиси с естетическите си принципи. Страданието и смъртта

са гаранция за автентичността на словото, за истинско изкуство. В метафората на кръста, изкован от думи, поетът става равен на Христос, но и предявява към себе си изискването за единство между поезията и страданието, поезията и смъртта, поезията и истината.

**11. Примерен отговор:** Поезията изразява стремежа към пълнота и смисленост на битието и в такъв смисъл е дълбинна човешка потребност, чието потискане предполага усилие. Метафората на обличането на усмирителната риза наемква за още един аспект на потребността от творчество – неговия ирационален характер, граничещ с лудостта – идея, тръгваща от Платон и развита от Романтизма. Героят се опитва съзнателно да овладее творческата си потребност, за да остане верен на високите си критерии за изкуство, за да не започне да създава псевдопоезия.

**12. Примерен отговор:** Първоначалната посока „назад“ е свързана с времето преди полученото признание, тъй като е осъзната моралната цена на това признание. Идеята се доразгръща в поемата – лирическият Аз иска да се завърне във времето отпреди познанието, времето на невинността на детството, за което е достъпна Истината и е постижимо пълното сливане с битието.

**13. Примерен отговор:** Словосъчетанието „честен кръст“ от третата част, използвано като заглавие, означава заклеване, истинност на казаното. Кръстът е и метонимия на Христовите мъки, съответно – на страданието, смъртта и Възкресението. Фигурите на Божия син и на Поета са съпоставени в поемата. Кръстът е символ на страданието, което възвисява и е „стълбата“ към истинската поезия.

**14. Примерен отговор:** Историята е препратка към Тайната вечеря, но тук героят е „между дванадесет приятели и седем Юди“ – намек за лицемерието в социалистическото общество, в което не знаеш кой от „приятелите“ ти е враг, доносник, предател.

Към евангелския сюжет отпраща и епизодът с посрещането на Исус в Йерусалим с „Осанна!“ и изпращането му на кръста с „Разпни го!“ – епизодът е свързан отново с поведението на приятеля – предател и наемква за съвременната на автора зависимост на творчеството от властта.

„Така човекът, който яде и се весели до мене, / направи захарта на моя млад живот солена“ препраща отново към новозаветния епизод от Тайната вечеря и последвалото предателство на Юда, от една страна, и към старозаветния епизод на превръщането на солената вода в сладка от Мойсей, за да спаси израилтяните в пустинята – микросюжетът е преобърнат, сладката вода става солена, илюзиите на младостта рухват под напора на действителността.

„Но аз не стрелях по вълка – да не убивам / доброто агънце, което в него се укрива“ преобръща Ботевото „стадо от вълци в овчи кожи“, което отново е библейска препратка, отнасяща се до лицемерието на лъжепророците, на духовните водачи. Тук изразът е ироничен и отново е свързан с илюзиите на Аза.

А като бедния Адам – в сълзите си нагазил, / извиках: „Гол съм, Господи, не мога да изляза...“ – препратка към старозаветната история за грехопадението, когато Адам и Ева, опитали от плодовете на дървото на познанието, са осъзнали голотата си – препратка към „голотата“ на поета, уязвимостта му, към връзката между поезията и страданието. И др.

Чрез библейските препратки е предаден сблъсъкът на неизвестния поет със съвременното му общество, в което властват страхът, лицемерието, лъжата и фалшът. Разказана през библейските образи и мотиви, историята на Аза актуализира сюжета архетип, като трагично „повтаря“ конфликта между Исус и книжниците и фарисеите, между Исус и израилтяните, манипулирани от свещениците. По този начин още веднъж е подчертана връзката между Исус и Поета.

**15. Примерен отговор:** „До вчера можех да вървя изправен по вълните“ – изразът е свързан с „чудото“ на творчеството преди признанието и известността, римуван с „товара на парите“; изразът подсеща за материалните измерения на популярността, които унищожават истинската поезия.

„Ала забравила бодливия венец от тръни, / душата ми сега лентяйства и в блаженство тъне“ – препратка към трънения венец като образ на страданието – истинската поезия е свързана със страданието, лентяйството и блаженството са несъвместими с нея.

„И кой ще ми повярва, ако продължа да крякам / от бъчвата с меда, а не от жабуняка...“ – изразът подсеща за несъвместимостта между Поезията и материалните облаги, между истинното слово и ползата.

„Поетът е една оголена, подвижна рана, / поезията е страдание и вик сред океана. / Ала страданието днес добре се плаща, / за да мълчи устата и писеца да не дращи...“ – изразът подсеща, че най-голямата опасност за истинската поезия е „платеното“ страдание – театралното имитиране на страдание, симулирането на гражданска позиция, страхът да се изричат истината.

„Да бях покръстен в мръсната вода, в която / Пилат изми ръцете си и ги изтри в тълпата, / от сутринта над листа щях да марширувам / и книжната тръба на щастието да надувам“ – текстът отново комбинира елементи от различни новозаветни микросюжети – кръщението на Исус в река Йордан и процеса срещу Исус, на който Пилат си измива ръцете в знак, че не поема отговорност за присъдата. Изразът се превръща в белег за нравствения максимализъм на поета, в отказ да угодничи пред властта, да пише удобна за властта поезия.

„Но ето че сега устата се отдалечава от сърцето. / И на ръката ми едва ли вече ще отива / да е палач на словото – мъчител на молива“ – изразът използва противопоставянето между метонимиите „устата“ и „сърцето“, „ръката“ и „сърцето“, т.е. говори за разминаването между мисленото, почувстваното и написаното.

**16. Примерен отговор:** „Защото чувам как земята се поти и стене“; „пред изумелите от чакане очи на боговете“; „да дочува и последното трептене на живота“; „да му е вечно под ръка небесната камбана“; „И лист като пустиня трябва, за да пише, / докато търси истината и над думите въздиша“; „Ще трябва място и за неговото бяло цвете, / което стиска в мъничката си ръка детето“.

Сцената на раждането на Поета е кулминация в поемата. Изградена е като митологичен разказ, в който действащи лица са земята и луната, а боговете очакват изумителното събитие. Фигурата е свръхуголемена – той е „стъпил бос в легена син на океана“ и бие „небесната камбана“, пише на „лист като пустиня“, а след това се „свива“ до „неговото бяло цвете, / което стиска в мъничката си ръка детето“, до „неговия бъдещ гроб – по тесен от обувка“. Поетът в този поетически мит има способността да улавя „трептенето на живота“, той бие „небесната камбана“, т.е. изрича ключови за хората проблеми (тя е „вик сред океана“), търси „следите“ на вечно укриващата се истина, носи красота и смисъл, съхранява детската сетивност.

**17. Примерен отговор:** Лирическият Аз се стреми към автентичност и в изкуството, и в живота – и двете са застрашени от лъжата, съзнателна или не. Не е достатъчно просто да замълчиш, нравственият максимализъм изисква автентично живеене – ето защо лирическият Аз се стреми към „миналото“, към невинността, предшествваща познанието, към детското и първичното, вързани с пълното сливане с битието. „Оня край божествен“ е образ на истинската духовна родина на Аза, свързана с битийната пълнота, с богатствата на детството.

**18. Примерен отговор:** Само постигането на автентичното съществуване, на пълното сливане с битието позволява връщането към поезията, която вече няма да е „гонене“ на

думи, преследване на формално съвършенство, разминаване между сърцето и устата, а синхронизиране с битийната хармония.

Ако автентичната поезия изглежда невъзможна, а автентичното съществуване – цел, то истинското противопоставяне в поеманата не е между живота и поезията, а между истината и лъжата, между автентичното живеене и писане и играта на преживявания и прозрения.

**19. Примерен отговор:** Образът символизира поезията като изстрадана истина; свързан е със самото произведение като поетически текст равносметка, с приключването на който трябва да „влезе в сила“ обещанието за отказ от писане на поезия; образ на дистанцията между сърцето и записващата думите ръка, на поезията, която вече се е „откъснала“ от истината и живота; символизира поетическия път и неговия край, мотивиран от отказа.

**20. Примерен отговор:** Противопоставянето между небесните и земните неща, между „кинжала“ и „перото“, между поезията и живота е привидно – Азът иска да съхрани автентичността на поезията и живота, да удържи единството между тях. Той е избрал да живее с Истината, без заблуди, на чисто.

Образът на кръста присъства в клетвата, и в потвърждаването ѝ чрез ритуала на заклеването – „сложи на кръст“. Кръстът се появява в поемата като метонимия на Христовите мъки на Поета, свързал творчеството със страданието. Но кръстът символизира и синтеза на противоположности, като земно и небесно, действие и съзерцание, слово и действие, съществуване и смисъл, живот и поезия. В такъв смисъл това е многозначен символ на раздвоението и страданието, но и на трагичния – защото е трудно постижим! – стремеж за събиране на противоположностите, за пълнота на битието.

**21. Примерен отговор:** Текстът „разказва“ за срещата на лирическият Аз, замислен върху „свръхземните въпроси“, с „маскирана вакханка“ в „ден карнавален“. Това е разказ за опита на Аза да постигне смисъла на съществуването. Въпросът остава неразрешен, той провокира още въпроси, което подсеща за относителността на истината. Тук битието е загадъчно и недостъпно, маскиращо се, проблематизирани са и усилията на познаващия субект да разгадае тайната му.

Маската е не просто поредният образ на границата между видимото и същността. За разлика от полупрозрачните прегради (ледена стена, ледена кора, прозорец, „бялата завеса“), при които видимото е отражение, сянка на същността, маската крие по-висока степен на неизвестност, непрозрачност, защото същността може да се окаже противоположност на видимото.

**22. Примерен отговор:** Срещата с вакханката е събитието в текста, тя е провокация към съсредоточения върху свръхземните въпроси Аз. Героят осъзнава, че „дълбаенето“ в „свръхземните въпроси“ отдалечава от „зноя“ на младостта, от живота („Мъртвея – / ти каза истината; рано в студ / сърцето ми замръзна; мисъл тъмна / коса на смърт размахва...“), че мисленето за живота не е живеене на живота. Според текста истината на разума е различна от тази на сърцето. Мисълта „демаскира“ битието като небитие: „Беше ден, / свалих аз маската му и пред мен / въздъхна нощ, и вече се не съмна... / Смъртта – не виждам друго в белия кивот / на твоите скрижали тайни, о живот!“. Сърцето „в непонятен тласък“, „в безумен сън“ продължава да преследва маскирания живот – вакханка.

Отговорите на разума се превръщат в нови въпроси; до тайната на битието, до последната истина не може да се достигне, постижими са само „истини-лъжи“, поредното знание – незнание.

**23. Примерен отговор:** Героят на Яворов е поставен в неразрешимо противоречие между опита да се познае смисъла на битието, и живеенето на живота, между относителността на всяко познание и „пропускането“ на живота – в живеенето е невъзможно познанието, познанието отдалечава от съществуването и води до „живот неживян“ (характерен за Дебелянов и за Далчев мотив).

Героят на Борис Христов е поставен пред сходно предизвикателство – ако поезията се е отдалечила живота, трябва да се замълчи, но постижима ли е „автентичността“ на живота, поезията не е ли автентичното живеене?

## Тема № 16

### Междутекстови връзки в раздела „Изборът и раздвоението“

**1. Примерен отговор:** Раздвоението е същностна характеристика на Аза, то символизира свръхинтензивността на живеенето, на търсенето и съмнението, на вечното неспокойствие и неудовлетвореност, на страданието и самотата, но и различието на Аза от другите. В такъв смисъл раздвоението е и осъзнат – макар и трагичен – избор. Защото същността на поезията/познанието е във „вечното дирене“.

Поетът от „Честен кръст“ е направил избора да не пише поезия, след като тя не е битие „на предела“, свързано със страданието и смъртта – истинската поезия е несъвместима с опиянението от славата, популярността, материалните облаги, договарянето с властта. Раздвоението между поезията и живота е привидно, изборът е между псевдопоезията и мълчанието като символичен отказ от лъжата в живота и в творчеството.

**2. Примерен отговор:** Героинята в „Потомка“ заявява избора си чрез освобождаване от социалните стереотипи. „Волният глас“ е част от свободата да бъдеш себе си. Героят от „Честен кръст“ утвърждава свободата си чрез мълчанието, което е израз на верността му към истинската поезия, невъзможна в общество, което толерира лицемерието и конформизма.

**3. Примерен отговор:** Раздвоението е същностна характеристика на лирическият Аз в „Две души“ – чрез мотива за раздвоението е поставен проблемът за относителността на (себе)познанието и за непостижимата цялостност/идентичност на Аза. Стихотворението „Потомка“ утвърждава свободния избор на модерния човек – еманципирането му от миналото и обществото, свободата да твориш съдбата си и себе си.

**4. Примерен отговор:** Героинята от „Потомка“ отхвърля „музейното“ родово минало, освобождава се от него и „въобразява“ в поезията си истинските си предци, на които прилича – чрез бягството от дома, отстояването на избора, риска, въставането срещу стереотипите и утвърдения морал. Миналото е отхвърлено в името на автентичната връзка с майката земя.

В „Честен кръст“ героят „бяга“ към миналото – на детството, на интуитивната и автентична връзка с живота, на пълнотата на битието, което не е постигнал чрез поезията си.

**5. Примерни отговори:** Героините отхвърлят родовото минало, предците и патриархалния морал, който се противопоставя на свободата и щастието на индивидуалността.

Патриархалният морал е „измамен“ – той „забранява“ щастието и любовта, свободата на избор.

Героините са склонни да се противопоставят на утвърдените морални ценности в името на свободата, любовта и щастието – в такъв смисъл героинята на Багряна е „грешна и коварна“, а „другата“ Елисавета е „безсрамна“.

И двете героини отхвърлят „всички морални забрани и всякакви разумни доводи“ в името на правото да бъдат себе си, да бъдат щастливи.

**6. Примерен отговор:** Периодът след Първата световна война е време на усъмняване в утвърдените ценности и авторитети. Героинята на Багряна демонстративно отхвърля паметта за миналото и патриархалния морал, които не носят самопознание, а „затварят“ индивидуалността в стереотипи и клишета. Времето на социализма, в което твори Борис Христов, толерира лоялността към политическите идеи, конформизма, лицемерието. В такова общество правото на избор е проблематично, а поезията е подчинена на политическата идеология. В такъв смисъл отказът от писане, мълчанието е знак на протест и на запазване на достойнството на твореца.

**7. Примерен отговор:** Символизмът довежда индивидуализма до неговата пределна фаза – Яворовият герой „проектира“ раздвоението си върху света и другите, всичко извън Аза е относително, отражение на собствените познавателни възможности. Следвоенният модернизъм се връща към първичното, конкретното, интуитивното. Такава е и интерпретацията на Багряна, която утвърждава връзката на героинята ѝ със земята и противопоставя интуитивното познание, гласа на кръвта на „музейното“ знание за миналото и сляпото следване на стереотипите му.

**8. Примерен отговор:** Проблемът за страданието на човека, разкъсан между „две души, е изначална екзистенциална битка в човека, произтичаща от дуалността на света, в който живее. И немският поет романтик, и българският поет символист създават лирически герои, изживяващи мъчително драмата на раздвоението, защото осъзнават, че човешката природа е слаба и човек трябва да полага огромни усилия, за да остане на висотата на духовните си стремления. При Гьоте битката е, най-общо казано, между земните страсти и изживявания и копнежа по мъдрост и познание. У Яворов двете души са разграничени повече в нравствено-етичен план: непоковареното, чистото и порочното, омърсеното. И двамата герои изпитват изгарящата сила на изкушенията, на дяволската съблазън, но в същото време не се оставят да бъдат победени.

**9. Примерен отговор:** Иван Динков и Борис Христов са представители на едно поетическо поколение, което в условията на идеологически диктат и цензура е изправено пред избор дали поезията да бъде част от конюнктурата, или категорично да се разграничи от нея. Лирическите герои в двете творби изразяват недвусмислено своето разбиране за поезията – тя трябва да бъде честна, свободна, неприспособима, да се извисява над прозаичното и делничното, да усеща истинския пулс на живота. В стихотворението на Иван Динков този стремеж към честност и истинност в поезията е формулиран така: „та в стиховете ми презирани / да няма нищо за умирање“, т.е. да няма нищо тленно в тях, преходно, обвързано с материалното. Категоричността на поетическия жест на отхвърляне на конюнктурното е подсилен с кратките, ударно звучащи отрицания: „Не мога повече! Не искам!“. В стиховете на Борис Христов мисията на поета е хиперболизирана до степен да бъде всечуващото ухо на живота и „да му е вечно под ръка под ръка небесната камбана“ – символ на истината и справедливостта.

**10. Аргументативен текст.**